

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Громадсько-політична діяльність Уласа Самчука (1905–1987)

студентки IV курсу, групи СОІ–42
предметної спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія)

Кустрьо Богдани Юрїївни

Керівник:

Королько Андрій Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Савчук Богдан Романович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Становлення особистості та життєвих поглядів діяча	6
РОЗДІЛ 2. Міжвоєння і повоєння у житті Уласа Самчука	13
РОЗДІЛ 3. Творчі історичні вечори як «майданчик» вивчення художньої літератури	33
РОЗДІЛ 4. Практичні можливості для вивчення життєпису та творчої спадщини Уласа Самчука на уроках історії в старших класах	42
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність дипломної роботи. Українська література, яка досягла яскравого розквіту в першій половині XX ст., є багатою на імена. Окрім митців підрадянського Розстріляного Відродження (Валеріан Підмогильний, Микола Хвильовий, Микола Куліш, Валеріан Поліщук, Мирослав Ірчан, Євген Плужник і ін.) 1920–1930-х рр., на Заході України творили художнє слово Богдан-Ігор Антонич, Ольга Кобилянська, Осип Назарук, Юрій Шкрумеляк, Осип Турянський та ін. Серед тих, хто найбільше прославив Волинь у міжвоєння і повоєння, а також зумів вижити у горнилі Другої світової війни, був уродженець Рівненщини Улас Олексійович Самчук (1905–1987). Майстер епістолярної спадщини, митець в дусі часу і в дусі актуальної прози, яка завжди знаходить свого читача. Свого часу, творчість письменника була вилучена з шкільної програми. Неодноразово звернення в МОН України від представників Рівненщини та інших куточків України лунали протягом 2015 – 2022 рр., однак, станом на 2025 р. вивчення творчого доробку письменника так і не повернули у шкільну програму.

Життєвий шлях цієї людини є сповненим великим літературним і громадсько-політичним спадком. Свідок російської, польської, угорської і німецької окупацій України в 1900-х – 1940-х рр. встиг досягнути ціну боротьби за національну незалежність. В еміграції ця постать продовжувала вести боротьбу за українські душі своїм літературним талантом та громадсько-культурною діяльністю. Вірний ідеям ОУН-м, він так і залишився в історії людиною слова, принципу, щирості та палкої любові до рідної землі.

Актуальність обраної нами тематики зумовлена ще й тим, що нинішня учнівська і студентська молодь повинна знати, шанувати і пам'ятати про своїх героїв, які в силу обставин були вимушені емігрувати, де до кінця життя залишались патріотами рідної землі. Водночас, діяльність і творчість Уласа Самчука має постійно знаходитися під пильним оком вчителів історії та української літератури, а на уроках історії України має згадуватися в контексті подій української національної революції 1917–1923 рр., перебування

західноукраїнських земель у складі іноземних держав міжвоєнної доби та перебігу Другої світової війни.

Об'єктом дипломної роботи є життєвий шлях Уласа Самчука (1905–1987).

Предметом дипломної роботи виступає громадсько-культурна діяльність і літературна спадщина Уласа Самчука, яка має важливе значення для національно-патріотичного виховання учнівської молоді на уроках історії в школі.

Мета дипломної роботи – висвітлити громадсько-політичну діяльність та творчу спадщину Уласа Самчука в контексті подання про нього матеріалу на уроках історії України ХХ ст. у старших класах.

Для реалізації мети необхідно виконати такі **завдання**:

- простежити становлення особистості та життєвих поглядів діяча;
- проаналізувати міжвоєння і повоєння у житті Уласа Самчука;
- охарактеризувати творчі історичні вечори як «майданчик» вивчення художньої літератури;
- розкрити практичні можливості для вивчення життєпису та творчої спадщини Уласа Самчука на уроках історії в старших класах.

Хронологічні межі дипломної роботи охоплюють період з 1905 по 1987 рр. Нижня межа – з'єднана більше, ніж двома десятиліттями, – 1905–1929 рр. – зумовлена періодом становлення особистості і творчих ідеалів письменника, Верхня – 1950–1980-ті рр. – це час перебування Уласа Самчука в еміграції.

Територіальні межі становлять межі міжвоєнного Волинського воєводства, де розпочався життєвий та творчий шлях діяча, Закарпаття (Карпатська Україна), Рейхскомісаріат Україна в умовах німецької окупації періоду Другої світової війни, Веймарська Республіка, Чехословацька республіка, Федеративна Республіка Німеччина, Канада (с. Дермань, м. Здолубнів, м. Кременець, м. Рівне, с. Тилявка, м. Прага, м. Торонто та ін.).

Стан наукової розробки. Обрана нами тема активно вивчалась такими дослідниками як А. Власенко-Бойцун [6], А. Жив'юк [13; 14], С. Луцій [16], М. Пангелова [18], Р. Радчик [21], І. Руснак [23], Г. Штонь [29] та ін. Окрему увагу

звертаємо на дисертаційне дослідження Н. Приймас [44], яке присвячене педагогічним поглядам та просвітницькій праці У. О. Самчука.

Методично робота підсилена працями таких дослідників як А. Гижко [9], О. Лілік [15], Г. Пустовіт [20], О. Цугорка [26], Д. Шутов [27], В. Власов [7; 36; 35], О. Пометун [40], В. Прокопчук [41; 42], Г. Яковенко [43] та ін.

Методологічну основу роботи складають загально-наукові і спеціально-наукові принципи та методи дослідження. При написанні роботи дотримано використання принципів історизму, всебічності, об'єктивності, системності, узагальнення та порівняння. В роботі залучені такі методи: дедуктивний, коли власні положення виводяться із загальних; аналізу, при якому загальне положення ділиться на складові частини; синтезу, який полягає в проведенні дослідження в цілому, на основі об'єднання пов'язаних елементів в єдине ціле.

Наукова новизна полягає у здійсненні спроби узагальнити фактичний матеріал про життєвий та творчий шлях У. О. Самчука (1905–1987) задля створення методичного інструментарію для інтеграції вивчення цієї постаті в навчальний процес у школі, зокрема на уроках історії.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дипломної роботи можуть бути апробовані в навчальному процесі у школі на уроках історії України та громадянської освіти, в позакласній роботі під час проведення гурткових занять та при підготовці кращих вихованців до олімпіад та конкурсних науково-дослідницьких і пошуково-дослідницьких робіт в системі МАН України і Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Структура дипломної роботи. Дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (44 найменування) та семи додатків. Загальний обсяг – 74 сторінки, з них основного тексту – 51 сторінка.

РОЗДІЛ 1

Становлення особистості та життєвих поглядів діяча

Волинь як історико-географічна область простягається від сучасних східних фронтів Польщі і закінчується десь поблизу м. Житомира. Її широкі простори є одними із найбільших серед схожих історичних областей в Україні. Здавна цей край ми знаємо завдяки могутнім замкам, князівським православним родам та численним відважним лицарством, яке і зараз несе свою службу в рядах ЗСУ та інших сил оборони України. Не менш славним цей край є через письменників та поетів. Найкраще нам відомою є Леся Українка, яка є майже в кожній гаманці на 200 гривнях з Луцьким замком на реверсі. Поряд з цим, ми мало знаємо про постаті, які творили свою літературу в міжвоєннє, в роки Другої світової війни і особливо в період третьої великої хвилі української еміграції (1945–1991). Однією з таких постатей є і Улас Самчук, який в 2012 р. був вилучений з шкільної програми, але попри зміну влади, до вивчення в закладах загальної середньої освіти його твори ще не повернулись. Ким ж власне була ця постать і чому вагомо повернути її в лоно програми?

Улас Самчук є уродженцем села Дермань сучасного Рівненського району Рівненської області в заможній селянській родині. Згідно з витягами з метрики, які є на зберіганні в Державному архіві Закарпатської області, він народився 20 лютого (7 за ст. стилем) 1905 р. Його батьками були Олексій Антонович Самчук і Анастасія Уліянівна Руда-Мартинюк. Хрещення письменника відбулось за православним обрядом у церкві Св. Трійці с. Дермань [14, с. 118].

Рідне село письменника є добре відомим завдяки жіночому православному монастирю, який заснував український магнат, князь Василь-Костянтин Острозький у 1589 р. Населений пункт, який існував до появи с. Дермань, носив назву Райгород. Місто занепало внаслідок монголо-татарської навали в 1241 р. На його місці лише через століття виникає поселення Дермань. Назва фіксується 8 грудня 1322 р. – тоді князь Любарт подарував Луцькому собору ряд сіл зі своїх маєтностей, в тому числі і село Дермань. Слово «дерма» у тодішнім побутовім

вжитку українців означало хащі або цілину. Така назва була зумовлена тим, що жителі на обжитих землях одразу ж брались до обробки цілинних земель [33].

Згадуючи про рідне село, в зрілому віці Улас Олексійович напише: «Дермань для мене – центр центрів на планеті, і не тільки тому, що десь там і колись там я народився, а й тому, що це справді село наче писанка – з його і древнім Троїцьким монастирем, Свято-Федорівською семінарією, садами, парками, гаями, яругами, пречудовими переказами та легендами». Лише згідно з такого короткого, але водночас глибокого, роздуму можна зрозуміти, що письменник завжди щиро пишався своєю малою Батьківщиною [33].

В 1907 р. багатодітна родина Самчуків переїхала за 3 км від Дермані на хутір Лебедщина. В 1913 р. спільно з кількома іншими родинами з цього хутора Самчуки переїхали в с. Тилявка неподалік м. Шумськ (сучасний Кременецький район Тернопільської області). Саме в цьому селі Улас Самчук здобув початкову освіту, яка з його з спогадів не була якісна. В 1917 р. юний Улас продовжив навчання у двокласному училищі при семінарії Дерманського монастиря. З проголошенням УНР училище було трансформоване під чотирикласну вищу початкову школу. Тут він з захопленням вивчає українську літературу та історію. Провчитись тут йому довелось недовго, оскільки після остаточної анексії Волині поляками в 1920 р. школа в Дермані була закрита [14, с. 17-18].

Всередині 1920 р. У. Самчук складає іспити, щоб перейти у м. Кременець на навчання у приватну українську гімназію ім. Івана Стешенка (перший міністр освіти УНР. – *Б. К.*). Гімназія була у власності Сергія Міляшкевича, який підібрав для закладу випускників духовних семінарій м. Києва та м. Казані, Харківського університету і Петроградського вчительського інституту. Гімназійний курс був доволі багатим на предмети, де окрім точних наук (хімія, фізика, космологія, арифметика, тригонометрія, алгебра і т.д.), було одразу чотири мови (польська, українська, французька та латина). Велика увага надавалась історії, географії та каліграфії. Українська гімназія в м. Кременці була оплотом національного духу і спогадами митця, звідси виходили свідомі патріоти рідної землі. Саме в стінах Кременецької гімназії Улас Самчук розкриває себе як літературний діяч. Тут він

очолить гурток «Юнацтво», який видаватиме журнали «Хвиля» та «Юнацтво». Твори У. Самчука цього періоду до наших часів не дійшли [28, с. 453-454].

«Хвиля» вийшла в двох числах, в той час як «Юнацтво» у трьох номерах. 16 лютого 1922 р. в журналі «Хвиля» митець опублікував свій вірш «Не любити не можу свою я країну...». Примірник цього номеру до наших днів не дійшов. В 1926 р. він опублікував своє оповідання «На старих стежках» у варшавському журналі «Наша бесіда». На думку Ю. Стефаника, першим твором поза самвидавом у м. Кременці слід вважати оповідання «Тараско» (1926), яке також було опубліковане в «Нашій бесіді», яку редагував В. Островський [13, с. 3].

У 1923 р. філія товариства «Просвіта» у м. Кременці прийняла у свої члени У. Самчука. Для нього участь в громадсько-культурному русі Волині не був новинку. До прикладу, на початку 1920-х рр. він уже був активним кооператором та просвітянином. З його ініціативи в с. Тилявка була відкрита українська читальня, де окрім можливості читати книги рідною мовою, дозволялося грати у футбол з командами з інших сіл, бути глядачами вистав на українську народну тематику. Також, за ініціативою юнака в селі з'явилась кооператива. Водночас протягом 1923–1924 рр. Улас Самчук відвідував школу українського танку В. Авраменка в м. Кременці. Згодом, в 1925–1926 рр. на основі досвіду в м. Кременці діяч створює школу українського танку в с. Дермань. У ній брало участь близько 25 учасників. Найвідомішим з них був майбутній діяч УПА А. Кисіль (Дольницький) [25, с. 109].

З початку 1920-х рр. досліджуваний діяч пробував себе в політичних національних рухах. Вперше його було арештовано взимку 1921 р. за те, що двічі випадково в районі напрямку Тилявка – Дермань перетинав радянсько-польський кордон. Арешт був недовгим і згодом юнака було відпущено. У вирії подій він потрапляє під вплив соціалістів-емігрантів з Наддніпрянщини. Спостерігаючи за новинами про українізацію (коренізацію) в УСРР, У. Самчук був сповнений мрії реалізувати себе як письменник. Чудово розуміючи, що в реаліях Другої Речі Посполитої українське слово не ціниться, він вважав, що його шанс для письменництва знаходиться у тоді ще не столичному Києві. За цих причин, 19-

річний юнак у 1924 р. спільно з гімназійними друзями Л. Данилевичем та М. Щербином нелегально переходить кордон неподалік м. Ланівці. Прикордонна сторожа швидко помітила втікачів і змогла їх заарештувати [14, с. 20].

Спроба втечі У. Самчука в радянську Україну завершилась тим, що він та його товариші були обшукані по місцю проживання. У знайденому вдома У. Самчука журналі «Юнацтво» польські жандарми вбачали антидержавну пропаганду. Згодом вся трійка отримала піврічний тюремний термін. На суді в У. Самчука були вилучені 5-рубльові золоті монети російського царського часу. Судовий збір з юнака було стягнуто в розмірі 30 польських злотих, де однією з причин такої суми була вказана його спроба нелегально вивезти золото через кордон. Як опісля цього, так і першого арешту в 1921 р. за діячем було встановлено поліцейський нагляд. Арешт 1924 р. був для У. Самчука важким і в певному сенсі доленосним. З одного боку, його наука в гімназії була перервана, а з іншого – він поступово почав втрачати до неї інтерес. Що цікаво – повторно потрапити в УСРР діяч прагнув у 1927 р. Тоді він звернувся до радянського посольства заради того, щоб отримати дозвіл на еміграцію в Київ. Однак йому відмовили. В певному сенсі це врятувало йому життя, адже він міг закінчити його так само як Мирослав Ірчан, Антін Крушельницький, Лесь Курбас, Михайло Бойчук та ряд інших українських митців, які загинули в горнилі сталінських репресій в Україні в 1933–1938 рр. [44, с. 14-15].

Свого часу арешт 1921 р. не став перепоною для того, щоб вступити до лав Української військової організації (УВО). Зокрема, члени Кременецької групи, які не мали жодного ієрархічного підпорядкування, весною 1923 р. планували здійснити замах на українського єпископа Польської автокефальної православної церкви (ПАПЦ) Діонісія (Валединського). Приводом для замаху мав стати факт згоди церковного сановника на святкування польського державного свята 3 травня – Дня Конституції. Поновлене в 1919 р. свято несло на меті поширювати правові традиції польської конституції і посилювати громадянські почуття серед громадян. Польський уряд розраховував, що залучаючи в святкування таких подій українських визначних діячів, серед населення обов'язково зростатиме

пропольських настроїв і ризику опору будуть зменшуватись. Водночас зауважимо, що планована жертва замаху владика Діонісій як другий Митрополит Варшавський і Волинський і всієї Православної Церкви в Польщі з лютого 1923 і до своєї кончини в 1960 р. був главою ПАПЦ. Протягом 1919–1923 рр. він очолював Волинську єпархію ПАПЦ, куди належав і Кременецький повіт [14, с. 20-21].

Весною 1923 р. українські гімназисти під проводом Антіна Гакена сприйняли факт планованої участі єпископа в святі на горі Бона (на ній знаходяться руїни Кременецького замку. – *Б. К.*) як співпрацю з польськими окупантами. Однак, планований юнаками замах не вдався через їх власну нерішучість. Вона стала такою через те, що захід охороняла велика кількість поліції і де-факто змоги поцілити в заплановану ціль у гімназистів без досвіду терористичних актів (атентатів) не було. Слід враховувати, що група не мала комунікації з іншими осередками УВО і тому планований захід був приреченим на провал [14, с. 21].

Загалом, якщо говорити про Волинь у світосприйнятті Власа Самчука, то слід зауважити, що вона була вагомим мікровсесвітом в його творчості. Своїй рідній землі митець присвятив роман «Волинь» (1934–1937), де описав долю українців на Волині від 1900-х по 1920-ті рр. У цьому романі є рідні краї, багато автобіографічних моментів, в тому числі і його рідні села Тилявка та Дермань. У ній добре описана природа соснових лісів Волині, розкрито соціально-політичну картину в типових реаліях села у російській імперській та польській окупаційних режимах [14, с. 35].

У романі «На краю часу» він відобразив ідейне та фактичне прикордоння краю так: «Фактично я сам родився на краю світу. Це був один з найдальших південно-західних кутів колишньої Російської імперії, а тепер це є один з найдальших південно-східних кутів Польщі. Від мого родинного хутора, двадцять кілометрів на схід, лягла границя, яка перетяла не лише землю й географію, але й небо, й історію, і думку, і душу, і навіть форму» [31].

Вся ця прикордонна ідилія українства на Волині в житті митця була порушена 7 березня 1927 р. Того дня він був мобілізованим до лав польської армії. Місцем служби для У. Самчука став 16-й піхотний полк збройних сил Другої Речі Посполитої. Ця частина розміщувалась в м. Тарнів поблизу м. Кракова. В липні 1927 р. 16-й полк за наказом з Варшави було передислоковано на літні маневри, які відбувались неподалік кордону з Веймарською Республікою. Розуміючи, що це шанс для порятунку, У. Самчук, який так і не завершив гімназію, 23 серпня 1927 р. дезертирував в Німеччину через м. Горішний Шлезьк. З цього дня і розпочався його перший в житті емігрантський період (1927–1941) [14, с. 21–22].

Будучи схоплений прикордонниками, У. Самчук за рішенням місцевого суду відбув три тижні позбавлення волі. Попри очікування того, що солдат-утікач буде повернений польській стороні, діяча було залишено на території Німеччини. Одним із приводів не видання німцями його полякам було те, що на суді Улас Самчук стверджував, що втік з Польщі суто з політичних мотивів. У місті Бойтен, де осів діяч, його заняттями для прожиття стали візництво, вчительська нива по викладанню російської мови в одній зі шкіл містечка, а також інші способи заробітку. В м. Бойтені в нього не було знайомств з українцями. Також, йому бракувало і будь-яких цікавих контактів як для формування особистості. Тому восени 1928 р. він переїздить у м. Бреслау (нині м. Вроцлав у Республіці Польща), де у місцевому університеті він активно відвідує літературознавчі студії. Це сталось завдяки тому, що місцевий житель Герман Блюме дав змогу як проживати українцю в своєму домі, так і прохав свою матір в допомозі йому з вивчення німецької [8, с. 27].

Улас мав змогу відвідувати університет лише у вільний час, адже тоді він почав працювати у штольні по видобутку заліза. В ній він розвозив видобутий метал з шахти на відкритий простір. Працюючи наймитом, діяч активно знайомиться з німецьким побутом, а в університеті з культурою цього народу. Активне спілкування з місцевою молоддю допомагає йому відродити своє творче натхнення. У березні 1929 р. він повертається у літературну працю, адже тоді він

публікує у «Літературно-науковому віснику» свою новелу «Образ». З переїздом до м. Праги в тому ж році і до середини 1930-х рр. діяч встигне опублікувати у цьому виданні 14 творів різних жанрів (новели, оповідання, нариси, публіцистичні виступи, п'єса і переклад Т. Манна), а також уривки зі своїх романів «Кулак» (1931) та «Гори говорять!» (1934) [31].

У березні 1929 р. рішення У. Самчука на переїзд з Німеччини в м. Прагу через м. Берлін було зумовлене тим, що це була пропозиція з боку УВО (згодом Організація українських націоналістів (ОУН)). Безпосередньо переїхати до чехословацької столиці письменник зміг лише влітку того ж року. В м. Празі він формується остаточно як оунівець. Попередньо в нім боролись певні настрої радянофільства на противагу ідеям УВО (ОУН). Відмова радянського консула в дозволі на виїзд все ж схилила діяча до ОУН [14, с. 22].

Отже ми бачимо, що становлення особистості Уласа Олексійовича Самчука відбувалось в умовах російського дореволюційного, українського революційного та польського окупаційного часів. Він народився на початку ХХ ст. і в рік, коли Україна остаточно почала рахувати останні роки царського режиму. Його батьки не були активними учасниками політичного життя, але учасником неї став син. Зростаючи в багатодітній родині, яка періодично змінювала адреси проживання на Волині, юнак встиг ознайомитись з природою краю, багатством талантів своїх земляків і водночас знайти для себе натхнення на майбутні твори.

Вперше оформивши себе як письменник у самвидаві «Хвилі» та «Юнацтва», його перші твори так і не дійшли до наших днів. Вони були написані вже під час того як він долучався до УВО і водночас мріяв покинути Волинь в напрямку радянського Києва. Між радянофільством та націоналізмом юнак стояв аж до 1929 р. До того часу в його житті було декілька арештів, спроба замаху на митрополита та втеча з лабет польської окупації в 1927 р. Поляки не дали йому можливості закінчити гімназію в м. Кременці, де він оформив себе як палкого українського патріота. З іншого боку, втеча з Польщі під час літніх маневрів відкрила для нього можливість відчувати життя українця в Німеччині.

РОЗДІЛ 2. Міжвоєння і повоєння у житті Уласа Самчука

Ранні роки та період становлення особистості Уласа Самчука пройшли в умовах іноземних окупацій. Він майже не застав присутності на своїх землях УНР через швидкоплинну зміну подій в умовах активного збройного протистояння в 1917–1920 рр. Так і не закінчивши гімназії, діяча було насильно призвано в армію, з якої він встиг утекти. На відміну від спроб втекти в СРСР, втеча в реалії передвоєнної Німеччини була вдалою. Тут він знайомиться з реаліями Східної Німеччини, вивчає літературу та мову поляків і німців, а також шукає для себе нові перспективи. Вони особливо були актуальними для таких як він, адже шляху додому вже також не було з очевидних на те причин.

Його переїзд у м. Прагу в 1929 р. був цілком очікуваним. Справа в тім, що саме Чехословаччина як один з чотирьох окупантів українських земель була найбільш лояльна до українців. Влада ЧСР не робила перешкод українцям в їх розбудові культури, освіти, мовного середовища та всіляко старалась створити умови праці для кваліфікованих кадрів. На відміну від Польщі та Румунії вона не робила утисків українській мові чи культурі, а в порівнянні з УСРР чехи політично не втручались у права українців на своїх землях. Так, за рахунок такого симбіозу українська діаспора ставала все більша в центральних регіонах Чехії. Українці переїздили сюди заради того, щоб здобути якісну освіту, знайти хорошу роботу, осісти на постійній основі як кінцевий пункт втечі з УСРР чи Польщі [14, с. 24–25].

Звісно, що в сучасних реаліях Чехія та Словаччина як окремі дві держави багато в чому зберегли ці можливості для українців і зараз. Однак, ключовими причинами для переїзду в українців в наш час є трудова міграція, пошук кращого життя закордоном, якість місцевої освіти, творча самореалізація та комфортні умови для проживання. Все це враховує тепер кожен, хто переїздить до Чехії. Після 2022 р. до цих функцій додалась і вимушена еміграція українців через наслідки війни у північних, східних та південних регіонах держави. Також, сюди поживались цілі хвилі емігрантів з українського Заходу [31].

У м. Празі Улас Олексійович мав двоякі почуття. З одного боку він завершив тут своє становлення як літератор. Це відбувалось в умовах нелегкого життя емігранта, де з його ж слів був глухий та порожній простір в тузі за Батьківщиною та глибокою боротьбою за матеріальний добробут. З іншого боку, в чужому для себе світі він глибше та болючіше відчував, спостерігав та переживав за долю свого народу і рідної землі. Проблема Батьківщини та українців лише більше утвердила в нім літературні здібності та зміцнила його духовно [18, с. 49].

Поряд з такими українськими літераторами як О. Ольжич, О. Лятуринська, Ю. Липа, О. Теліга, Н. Королева, О. Стефанович, М. Чирський та ін. У. Самчук був представником празької літературної школи 1930-х рр. Це українське мистецьке сузір'я вражало читачів ідеалістичним баченням, глибоким артистизмом та продовженням ідей київських неокласиків 1920-х рр. Їх ідеї, які перенесені були на Захід в 1931 р. Юрієм Кленом (наймолодший неокласик Києва), були одразу підхоплені поетами в ЧСР С. Гординським, Л. Мосендзом та ін. [14, с. 25].

В перші роки життя у м. Празі Улас Олексійович продовжив свою літературну діяльність шляхом публікацій у «Літературно-науковому віснику» (згодом змінив назву на «Вістник». – Б. К.). Тоді ж були опубліковані такі його твори, як «Слухайте, слухайте! Говорить Москва!», «Сільвестер», «Останній Могикан», «Соня», «Скарби», «Поцілунок», «Бронзова дівчина», «Посправедливому», «Надвірні», «Жарт життя» та ін. Не малої ваги полеміку серед письменників-українців у м. Празі викликав твір критично-публіцистичного змісту авторства У. Самчука під назвою «Крик в порожнечу». Одним із тих, хто підтримав цю публікацію був письменник Ю. Липа. Власне в статті У. Самчук активно піднімав тему відсутності справжнього та незалежного мистецтва, якого він не бачив і не знав чи взагалі воно буде. Трагедією української нації він вважав те, що митець в еміграції завжди має звертатись до байдужих земляків. На його думку, це було рівноцінно тому, щоб «кричати в порожнечу». Як У. Самчук, так і Ю. Липа вірили, що половина митців програє, а друга половина – досягне мети. В

статті він прохав громадськість не кидати камінь в митців і тим самим не нищити їх мотивацію до праці. Не потрібно митцям висловлювати погрози, які варті лиш духовної порожнечі [2, с. 56-57].

На відміну від Ю. Липи, Л. Мосендз поділяв іншу думку. Він заперечував оптимізм в роботі У. Самчука і вважав, що справжній талант може подолати порожнечу, яку можна було б наповнити звуками переможних протестів. Власне чому Ю. Липа був на стороні У. Самчука? Ймовірно через те, що вони були одностайні щодо питання єднання українців з різними політичними поглядами заради повернення Україні державного статусу. Окремо цьому питанню Ю. Липа присвятив свою книгу «Призначення України» (1938), яку він видав у м. Львові. Також зауважимо, що пишучи «Крик в порожнечу», У. Самчук стверджував, що митець не в праві сповідувати конкретно один ідеологічний чи політичний принцип або і систему в тім випадку, якщо широкий загаль (суспільство) є розколоте цими системами на десятки ворогуючих між собою таборів. Звідси ж йшов і висновок про те, що митець має синтезувати в своїх творах позиції різних соціально-політичних таборів заради єдності, соборності нації та держави [5, с. 230-231].

Про свою творчу співпрацю з «Вістником» Д. Донцова через довгий період часу Улас Олексійович згадував наступним чином: «... Того героїчного часу, за дядька Пілсудського і Ридзя-Сміглого, «Вістник» був для мене ареною, де я виступав поруч таких змагунів нашої волюнтаристичної літературної еліти, як Маланюк, Липа, Мосендз, Ольжич, Теліга, Кравців, Клен, які творили також знану «квадригу», що була фокусом цього грона. Склад її постійно мінявся з огляду на певні закони, властиві таким ідеологічним формаціям» [13 с. 3]. Тобто ця платформа була чудовим місцем для просування своєї творчості в еміграції.

Мистецтво, яке презентувало «квадригу», було певним прагненням і в якійсь мірі спробами наповнити тодішню культуру мовою протесту, руху, дій та боротьби. Однак, митці тодішнього нового покоління мали в своїх рядах і тих, що були подалі від поривів усіх трагічних оптимістів. Чому? Бо ймовірно там не було впливу творчості Дмитра Донцова, в т.ч. у творах У. Самчука та Б.-І. Антонича.

Зауважимо, що їх творчість активно публікували у «Вістнику», де в них було багато уваги від читачів. Трагічними оптимістами в розумінні Д. Донцова були Є. Маланюк, О. Ольжич, Л. Мосендз, Ю. Клен та О. Теліга. Їх трагізм багато в чому був викликом тим, хто бачив трагізм поза оптимізмом [44, с. 16].

Як теоретик українського ідеалізму, де був присутній войовничий ірраціоналізм, Дмитро Донцов відстоював позицію, що потрібно відкидати «маленьку слабку» людину. Він зневажав її інстинкти до самозбереження, адже на його думку ірраціональна воля і була основою для сили індивіда. Подібно до теорій німецького філософа Ф. Ніцше, Д. Донцов возвеличував постать та оспівував велич її духу. Песимізм, плач, ностальгію за втраченим та плач, а також сльози, які мерехтіли крізь епохи на сторінках прози були для нього нічим. З його ж з позицій це було людське безсилля, яке переплелось з безталанням письменника, який був літературним рабом. У Донцовській концепції інтегрального націоналізму та авторитарній доктрині провідництва Улас Олексійович не бачив себе і тому не був у лавах прихильників ідей українського філософа. Хоч і у «Вістнику» для У. Самчука і відкрилась дорога для великої літератури, все ж він згодом розірвав усі відносини на творчій основі з Д. Донцовим [14, с. 27 – 28].

Що цікаво, то з середини 1930-х рр. літературні критики підмітили певну відмінність між свідомою субстанцією у більшості героїв прози У. Самчука та сліпим, нічим не виправданим волюнтаризмом у доктрині провідництва Д. Донцова. Водночас зауважимо, що поряд з письменницькою та публіцистичною діяльністю, Улас Самчук також активно звертався і до журналістики та літературної творчості. Усі ці свої активності він суміщав впродовж всього життя як вдома, так і в еміграції.

Перші публіцистичні твори він почав писати на шпальтах нелегального друкованого органу ОУН «Сурма» в 1931–1932 рр. У нім він опублікував окремий цикл фейлетонів «Местники». Цикл, який був без підпису автора складався з 10 оповідань, де діяло 7 персонажів. Серед них були Карпо, Панас, Гриць, Омелько, Демид, кубанський сотник та дівчина Ольга. Усі вони були повстанцями

на Волині і як месники вели нещадну боротьбу з польськими окупантами. Оповідання циклу мали наступні назви: «Жовті кожухи», «Лист», «Сон мого батька», «Одна легенда», «Присяга», «Буревій», «Ще один день», «У татарській ямі» та «Що говорив той дядько?». Цікаво, що в 1932 р. відділ пропаганди ОУН опублікував «Местники» Уласа Самчука окремою книгою, де весь цикл оповідань автор підписав під псевдонімом Ольга Волиняка [13, с. 3].

В 1930-х рр. паралельно до публікацій у «Сурмі», літератор активно працює у м. Празі над своїм романом «Кулак». Його ідейний посил було спрямовано на захист життєдайної спроможності українського селянина в умовах поневоленої дійсності. Ідейно він писався разом з романом-трилогією «Волинь» в 1929–1935 рр. Перші фрагменти «Кулака» були опубліковані у «Вістнику» в 1931 р. (кн. 10–12). В тому ж році він вийшов у числі 7 «Вістника Союзу Українських Емігрантських організацій в ЧСР» на правах рукопису [5, с. 231].

В 1935–1936 рр. у видавництві «Самостійна думка» за редакцією С. Никоровича в м. Чернівцях роман вийшов окремими частинами. Повністю його опубліковано лише в 1937 р. в тому ж виданні. Власне з ним У. Самчук часто співпрацював як літератор, де опублікував багато своїх оповідань та новел. Серед них були такі як «Хома Гуца», «Одна осінь», «У мандрівку», «Перемога знаку» та ін. У цій же часописі було опубліковано роман митця під назвою «Гори говорять». Хоч і офіційно публікація відбулась в 1934 р. у номерах журналу 1 та в 3–12 числах, автор почав писати твір ще в 1932 р. Книгу було присвячено проблемі боротьби селян Карпатської України (Закарпаття) за свої соціально-політичні, економічні та національні права в ЧСР [14, с. 39 – 40].

У тому ж 1934 р. у видавництві І. Тиктора у м. Львові було опубліковано роман У. Самчука «Марія». Це був перший роман у вітчизняній літературі про жахи Голодомору 1932–1933 рр. в радянській Україні. Будучи другою акцією організованого етноциду (перше мала місце в 1921–1923 рр.), вона була здійснена більшовиками для знищення українців як нації задля ліквідації спротиву колективізації і розкуркуленню, яке поховало справжні риси українського господарства як такого. Правда цей голод не обмежувався територіями УСРР, а

поширився на всі етнічні території українців в СРСР – Ростовщина, Брянщина, Білгородська область, Кубань, Донщина, Сірий клин (Казахстан) та Захід Ставропольського краю. Як національна трагедія, її досі не забуто і багато в чому тут є заслуга Уласа Олексійовича. Роман звісно ж не потрапив до рук жителів радянської України, але в діаспорі та в окупованій поляками Галичині був надзвичайно популярним і обговорюваним поміж літераторами [13, с. 3].

У післямові видання «Марії» в 2000 р. С. Пінчук писав, що кількість загиблих від Голодомору 1932–1933 рр. є свідченням показника досягнутого більшовиками в кампанії по етноциду українців. Другим досягненням окупантів зі слів автора передмови було те, що в нації відбулись суттєві структурні психологічні зміни, які мали місце у хребті нашої нації. Етноциду тоді були піддані як ті, що загинули, так і усі ті, хто залишився чудом живими. Деформація психіки у мертвих українців пішли в небуття разом з виснаженими від голоду тілами. Поранена трагедією психіка живих залишилась з ними назавжди і від неї зі слів С. Пінчука ніхто не зміг подітись. Вона і досі передається нащадкам навіть в тих випадках, коли цього їм не хочеться з жодної точки зору. В цьому сенсі можна ставити логічне запитання – а хто буде відповідати перед плином історичних процесів за етноцид та лінгвоциди українців протягом кількох віків? Це та низка нових питань після 2014 та 2022 рр. досі є актуальні. [31]

Справжню світову славу для У. Самчука дав знаменитий роман-трилогія у формі хроніки однієї родини під назвою «Волинь». Оскільки успіхи роману були більші, ніж очікувались, то повз не могли залишатись і українські письменники. Зокрема, Українське товариство письменників та журналістів імені Івана Франка під керівництвом Р. Купчинського відзначило У. Самчука нагородою за кращий літературний твір у 600 злотих. Слід зауважити, що роман-трилогія У. Самчука «Волинь», який досі вважається найвизначнішим твором письменника, у 1930-х рр. номінувався на здобуття престижної Нобелівської премії. Але українець не став її лауреатом, як стверджують дослідники, не за мірою таланту, а через банальну відсутність перекладів та реклами [44, с. 19 – 20].

У ній на прикладі маленького волинського закутка виписана трагедія усього селянства України. Автор вважав свою трилогію романом – хронікою, в якій прагнув донести до наступних поколінь правдиві свідчення очевидця про той час і про людей того часу, «щоб їх стопи не затерлися на цій землі, щоб їх дух не розвіявся в часі і просторі». У. Самчук мав намір написати велику епопею про тисячолітню історію України «Дід Дніпро», починаючи з княжої доби, потужної козаччини і до сучасної. Але письменник не вважав за можливе писати про історію України з за кордону, не маючи громадянства. Тому узявся розповісти про те, що пережив особисто, так був створений роман «Волинь» [29, с. 229].

Насправді цей роман значною мірою є автобіографічним, основу його сюжету складають реальні події та факти з життя У. Самчука та його родини. Біографії автора та головного героя книги Володьки Довбенка мають багато схожого. Письменник важко переживав перебування на чужині розлуку з батьківським домом, родиною. Його почуття, спомини та туга за рідним краєм, батьками та сестрою стали поштовхом для написання розгорнутої оповіді про Волинь, про дорогі його серцю місця та людей, серед яких він зростав, яких добре знав та щиро любив, які були сенсом його життя. Його твір – це велике, розгорнуте, епічне полотно, на якому зображено життя селян на Волині у першій третині ХХ ст. Загалом, письменник змалював близько 450 персонажів – героїв трилогії [31].

У романі ми зустрічаємо селян-хліборобів різного достатку, поміщиків та їх прикажчиків, священників та урядовців, солдатів часів Першої світової війни та революційних матросів – усі вони люди з різним статусом, різного віку, з своїми уподобаннями, переконаннями та політичними поглядами і є тим, що називається народом [10, с. 252].

Трилогія описує історію роду Довбенків, українців які міцним корінням приросли до мальовничого куточка України. Долею їм визначено прожити своє життя у буремні часи великих політичних та соціальних зрушень, самовіддано боротися за збереження не лише свого добробуту та способу життя, але й – своєї сім'ї, свого коріння та свого майбутнього. Батько та син Довбенки – Матвій та

Володько – це носії нового та старого поглядів на світ. Матвій, як старий дуб вріс корінням в землю та не бачить себе без праці на цій землі, яка напуває його фізичною силою та надихає міць його духу. Володько теж любить свою рідну Волинь, він зачарований красою та загадковістю її природи, йому подобається хоч і важка, але така життєдайна сила селянської праці, але він тягнеться до нового, як губка вбирає знання про навколишній світ, залишає батьків і рідну домівку, щоб навчатися, бути у вирі подій та стати корисним для людей та рідного краю.[3]

В. Шевчук порівнює родину Довбенків з командою корабля, «що пливе в розбурханому морі життя». Автор поселив родину головного героя на хутір, оповідаючи про розмірене життя родини, в якому панують мир, спокій і злагода. Кожен член родини має свої обов'язки, свою роботу: батько корчує на вирубі за лісом пні, готує нове поле; старший син Василь пасе худобу; середній син Володько поки мати пішла до млина доглядає найменшого Хведота, байдуже, що йому самому немає ще й семи років. Та у розмірене спокійне життя родини вриваються історичні події, які вносять свої корективи у долі героїв. Стабільний та надійний Матвій – господар на своїй землі, завжди керувався ідеалами добра та справедливості, він на своїх плечах витримав усі випробування, залишаючись людиною з чистою совістю. Василь та Хведот йдуть батьковою дорогою – цікавляться господарством та живуть селянським життям.

Ким є Володька з цього твору? Володька – романтик, якого більше цікавлять книжки та малюнки у них, музика та співи, школа та далекі краї, міста та життя у них, розповіді про невідоме та страшне, про слово Боже. Мріючи на березі річки, він відчуває плинність часу та разом із тим безмежність простору та красу незнаного широкого світу... Володько замислюється над роєм різних питань у своїй голові та над тим, якою дорогою іти далі. Джерело з якого витікає річка знаходиться в с. Дермані, що не випадково, адже це – батьківщини самого Уласа Самчука. Символічним видається і те, що погляд Володьки спрямований на схід сонця, туди куди несе свої води річка. Саме зі сходом, з р. Дніпром, з козацькою Січчю, з соняшниками... герой ототожнює омріяну Україну. Але не так склалося як мріялося [3].

У реальності омріяний схід у Самчукового Володьки стикається з в'язницями, як і у житті автора, там панують терор, голод, Соловки. Але Володько розуміє, що минулого не виправити та не повернути, а майбутнє пов'язане із заходом, безпосередньо з Європою. У. Самчук бачив на власні очі різкий контраст між Заходом і Сходом, зокрема, Україною, яка внаслідок своєї не до кінця сформованої державності, все ще залишалась на узбіччі світової історії, прогресу, тому «всі, кому лиш заманеться, зобижають її». Володько вступає у боротьбу, він бореться «по довбенківськи», як гідний продовжувач справи батька, як носій тої родинної сутності у нових умовах. Володько не розуміє та не може змиритися з байдужістю народною до своєї власної долі, з відсутністю в людей почуття самоповаги. Головний герой роману висловлює думку автора, який вважає фатальною помилкою українського народу те, що ми – це селянська нація. Тому автор представляє Володьку як людину, збагачену мудрістю інших народів, знаннями цілого світу [29, с. 228].

Володько сприймає своїх односельців вже не як знедолених темних селян, а як нащадків славного народу, перед військом якого колись відчинялися брами європейських столиць. Народу, від якого походять королівські європейські династії у Франції, Угорщині та Скандинавії. Народу, який давав світові таких політиків, про яких писали найкращі письменники [31].

Народу, який будував храми і замки, величі, красі і досконалості яких дивуватимуться не одні покоління. Володькові вдалося піти, щоб повернутись. Повернутись на Батьківщину – це була найзаповітніша мрія Уласа Самчука. Знову ступити на рідну землю письменникові не вдалося. Але його твори, його літературні герої повернулися до українців, вони будуть довго жити серед вдячних читачів [10, с. 253].

Повертаючись до творчості У. Самчука довоєнного часу зауважимо, що в 1936 р. у бібліотеці газети «Діло» було опубліковано збірку новел та оповідань під назвою «Віднайдений рай». Через декілька років «Волинь» У. Самчука було перекладено хорватською Іваном Ванчичем та Станком Гашпаровичем. У хорватській столиці м. Загребі твір було опубліковано під назвою «За землю» в

1941 р. У 1943 р. в німецькому м. Штутгарт Пауль Кютцер переклав роман У. Самчука «Марія» німецькою. Поряд з цим, переклад не вийшов. У 1955 р. цей роман в перекладі Русана ту Шульгина було опубліковано французькою, а згодом і англійською мовами [14, с. 35].

Усе своє життя Улас Самчук вдало поєднував письменництво та журналістику, що було його природною потребою. Спорідненість двох видів діяльності в У. Самчука помічали і його сучасники, найточніше про це написав Юрій Клиновий (Юрій Стефаник) у статті «Улас Самчук – його сімдесятиріччя». Він охарактеризував творчу натуру ювіляра, як дуалізм та постійну боротьбу творчого горіння між двома музами, які були нерозривно зв'язані в його душі, переплетені у літературному доробку: «одна муза епосу Калліопа, муза великого письменника, друга – модерна її сестра, муза широкого спілкування зі своїм народом, муза знаменитого журналіста» [10, с. 250].

Гостра журналістика У. Самчука вдосконалювалася та шліфувалася на Закарпатті. Коли в 1937 р. за ініціативою лідера ОУН, полковника УНР Євгена Коновальця у м. Празі було створено Культурну референтуру Проводу українських націоналістів (ПУН), яку очолив Олег Кандиба (Ольжич), у секції митців, письменників та журналістів, яка була однією з її провідних установ, головою став Улас Самчук. Це було попереднє призначення перед ще більшою місією [14, с. 37].

У проголошенні незалежної держави Карпатська Україна відіграла значну роль і Культурна референтура ПУНу. У період з осені 1938 до весни 1939 рр. У. Самчук виконував обов'язки референта пропаганди Українського Національного Об'єднання (УНО) (м. Хуст). Одночасно він професійно виконував роботу журналіста, звітуючи від командування Карпатської Січі до нью-йоркського часопису «Свобода» та паризького видання «Українське слово». Тут, на Закарпатті Улас Самчук вчергове пізнав гіркоту полону – він пробув п'ять діб в угорській в'язниці; тут загинуло чимало його побратимів [12, с. 133–134].

У своїх агітаційних статтях, які друкувалися у м. Хусті на сторінках газети «Нова свобода», У. Самчук закликав закарпатців до національної свідомості та

боротьби за свою незалежну державу – Карпатську Україну, до прикладу публікації: «12. Лютий», «Сталося» та інші. У паризькому «Українському слові» друкували матеріали автора, так би мовити з місця події, серед них: «Український Клондайк», «Гуцульщина», «Волівщина», «Свалява», «Пряшів-Хуст», «Село Буштино», «3 святочних днів Карпатської України», «Січ іде!», «Чеський генерал – міністром Карпатської України», «22 січня», «Хуст тривожний і Хуст святочний», «12. Лютий Карпатської України», «Дні невпевненості», «Вибори в Карпатській Україні», «Ген. Курманович у Хусті», «Наростання трагічного», «Через Словаччину», «3 кривавих днів Карпатської України», які У. Самчук підписував криптонімами (П. Б ; М. П). Окремі статті передруковували й інші видання, до прикладу, «Увага – гачок!» передруковували у празькому журналі «Пробоем» (у № 10 1939 р.).

1 вересня 1941 р. накладом у 12 тисяч примірників вийшло у світ перше число газети «Волинь», газета ціною у 50 копійок (пізніше вартість зросла до 1 карбованця) мала обсяг 4 сторінки та формат А2. На диво, газета добре продавалася – перші примірники розходилися досить швидко, чим дуже тішилася редколегія. Дослідниця Раїса Радчик пише, що за 29 місяців видання газети було надруковано 10 млн. примірників. Цікаво, що часопис поширювався і за межами Волині, газету охоче передплачували як на Заході, так і на Сході України, про що свідчить численна редакційна пошта. А читати було що, адже з Галичини до видання надсилали свої твори письменники Іван Филипчак, Василь Щурат, Федір Дудко, Уляна Кравченко, кореспонденти з інших країн також багато писали для «Волині», серед них були такі відомі літератори: Євген Онацький (м. Рим), Володимири Приходько (м. Прага), Богдан Осадчук (м. Берлін) [21].

На сторінках «Волині» друкувався й Улас Самчук як зазначають дослідники [8], у період з 1 вересня 1941 р. до 22 березня 1942 р. він опублікував у виданні 30 передових статей, серед них: «Європа і ми», «За мужню дійсність», «Героїзм наших днів», «Ясно й виразно», «Шевченко», «Свідомо жити», «Більше ініціативи», «Рівновага», «Київ – серце України», «Війна», «Вимоги твердого часу», «Нарід чи чернь?», «Перед найбільшим вирішенням», «Крути», «Слово

письменника», «Піднятий меч», «Так було – так буде!». За неповними підрахунками доробок Уласа Самчука у час війни налічує 78 оригінальних матеріалів, серед яких: 4 нарисові серіали, 30 передовиць, 40 різнопланових та різножанрових інших публікацій (замітки, статті, огляди, репортажі, рецензії, критика, фейлетони), а також 4 уривки з художніх творів. Його матеріали друкувалися та неодноразово дублювалися у часописах «Волинь» та «Орленя» (Рівне), «Українське слово» (Київ), «Голос Сарненщини», «Заславський вісник», «Костопільські вісті», «Кременецький вісник», «Українка» (Костопіль), а також у літературному журналі «Український засів», який видавався у період окупації у м. Харкові [12, с. 135].

Редаговану ним «Волинь», сам Улас Самчук назвав «документом доби, якої був свідком». Як і інші українські легальні часописи, в яких друкувався публіцист, газета «Волинь» виходила у період німецької окупації (1941–1943 рр.). Дослідник журналістської діяльності Уласа Самчука А. Жив'юк поділяє його статті на три групи: репортажі, передовиці та фейлетони. Стаття «За мужню дійсність» (датована 1 вересня 1941 р.) була першим матеріалом У. Самчука для газети «Волинь». У ній автор висловив надію багатьох українців на нову владу та національне звільнення, вважаючи, що для прадавньої української землі – Волині – настає новий період її історичного буття та розвитку як такого, бо «під ударом могутньої збройної сили Великої Німеччини вона звільнилася від окупації головних ворогів українського народу – московсько-жидівського більшовизму та польської навали». Автор статті пропонує українцям шлях, який на його думку, призведе до позитивних змін у житті нації: «Розбудова України і організація українського народу – ось основні гасла нашого часу. Не якісь старі порахунки...не отаманщина. А солідарна, творча, будуюча і організуюча праця. Праця всього народу, праця кожної творчої одиниці». Заклик У. Самчука звучить натхненно – «за мужнє, за гідне, за творче життя!» [12, с. 136].

Однак, дуже швидко виявилось, що У. Самчук гірко помилявся, вважаючи, що німецько-фашистські війська принесуть на українську землю таку довгоочікувану волю та незалежність. Вже за кілька місяців у статті від

9 листопада 1941 року «Нарід чи чернь?», що була надрукована у часописі «Українське слово», немає жодного слова про «німця-визволителя», зовсім інші думки. Автор зазначав, що впродовж усієї історії найбільшим нещастям для українського народу було те, що його весь час намагалися переробити під свій лад завоювники: «Втручалися до нашої рідної мови. Втручалися до нашого побуту. Втручалися до нашого господарства. Всяка влада, яка тільки не була на нашій землі – російська чи польська – нічим іншим не займалася, а лиш доводила нам, що ми – не ми, а щось інше. Це було постійне ламання нас, нищення нас» [12, с. 137].

Ще за кілька місяців – 22 березня 1942 р. у тій же «Волині» була надрукована стаття головного редактора Уласа Самчука «Так було – так буде». Публікація викликала великий резонанс та привернула увагу окупаційної влади. Відомо, що після цієї статті у донесенні від 30 березня 1942 р. начальнику поліції і СД № 187 у м. Берліні, що надійшло з м. Києва, зокрема йшлося про те, що у м. Рівному поліцією було конфісковано та знищено 21 тисячу №31/51 газети «Волинь» за 22 березня 1942 р. У наступному донесенні від 10 квітня 1942 р. доповнювалася причина знищення цілого тиражу газети та результати проведеного таємного розслідування: «Є припущення, що головний редактор газети «Волинь» у м. Рівному Улас Самчук – це керівник мельниківського руху на Волині і Поділлі». Згодом їх припущення було підтверджене [14, с. 86].

Але головний редактор продовжував працювати, всупереч цензурі, він завжди у передовицях номерів робив приховані натяки проти німецьких окупантів. Тобто уважно читаючи статті Уласа Самчука у часописі «Волинь», дослідники роблять висновок про те, що він ніколи не зраджував свій народ та завжди залишався українським патріотом. «Позитивний» образ німця письменник подавав лише у своїх перших, бо помилково сподівався, що німецька влада принесе українцям таки довгоочікувану, можливість побудувати незалежну державу. Окрім Уласа Самчука у видавництві «Волинь» працювати й інші відомі люди, щирі патріоти України. До прикладу, дирекцію видавництва очолював Степан Скрипник, який після війни був відомим як релігійний діяч Патріарх

Мстислав, член Митрополичої ради. Він був також ініціатором створення та головою товариства «Українська школа» (м. Рівне). В адміністрації видавництва працював також рідний брат Симона Петлюри – Олександр [21].

Видавництво «Волинь» – це не лише однойменна газета, тут випускали у світ журнал «Український хлібороб», редактором якого був Петро Колесник, дитячий часопис «Орленя», його редактор – Петро Зінченко; залучалися талановиті художники: Семен Корж та Ніл Хасевич. У видавництві також працював відомий львівський книговидавець Іван Тиктор, який теж очолював його дирекцію (1941–1943 рр.). Усі ці люди багато працювали для того, щоб в умовах німецької окупації видавалися у патріотичному дусі книжки, журнали та інша преса в Україні. [21]

Це не відповідало планам окупаційної влади і у січні 1942 р. було видане «Тимчасове розпорядження для забезпечення порядку справ преси», яким за підписом Еріха Коха запроваджувалася цензура преси. За цим розпорядженням усі матеріали, які готувалися до друку, в обов'язковому порядку перекладалися на німецьку мову та проходили цензуру. Німці вимагали також докладних відомостей про кожне видавництво зокрема: характер, розмір та кількість видань, об'єм тиражу, кількість сторінок у кожному виданні, суми видатків та прибутків, кількість співробітників та редакторів, їх заробітної плати та виробничих можливостей тощо. Безумовно, що це розпорядження поширювалося на всю пресу, зокрема, і на субокупаційну газету «Волинь» [1, с. 8-9].

Німецька адміністрація піддавала жорсткому цензурному контролю, зокрема і фінансовому, діяльність видавництва «Волинь» (м. Рівне), співробітниками гестапо перевірялися усі її звіти. 7 січня 1944 р. газета припинила існування. Незабаром перед письменником постав вибір – або піддатись репресіям, або виконати умови німців. Він згодом працюватиме в одній з німецьких інформагенцій, де буде виконувати неполітичні функції публіциста. Через наближення фронту і радянців зокрема, У. Самчук був змушений назавжди покинути рідні краї і більше ніколи туди не повертатись [12, с. 138].

Останній рік існування Третього Рейху У. Самчук з дружиною прожив у м. Кракові, якийсь час поблизу м. Відня, в січні 1945 р. – жив у м. Берліні, де зокрема бачився з православним українським єпископом Мстиславом (Скрипником), полковником УНР, лідером ОУН-м А. Мельником, гетьманом України П. Скоропадським та письменником А. Любченком. З лютого по червень 1945 р. – у м. Веймарі. Завершення європейського театру Другої світової війни він застав у м. Таубах біля Веймара. Згодом три роки (1945–1948 рр.) У. Самчук проведе у таборі для переміщених осіб. У цих умовах він спільно із іншими культурними діаспорними діячами з України зміг створити організацію «Мистецький український рух» (МУР). Улас Олексійович став його очільником і цим самим було підтверджено його лідерство в українських культурних силах, які не бажали репатріації в СРСР і намагались шукати кращої долі в еміграції [14, с. 102-103].

В таборах Ді-Пі У. Самчук дописав роман «Юність Василя Шеремети». Його він починав писати ще під час життя у м. Празі в 1940 р., продовжував писати на Волині в 1941–1943 рр. та в 1944–1946 рр. в Німеччині. У передмові до роману Улас Олексійович вказав, що сам твір було написано ще до початку Другої світової війни. На заваді публікації роману з його ж слів став якраз початок бойових дій. Безпосередньо книга вийшла лише в 1947 р. в повному обсязі у видавництві «Прометей». Ідейно вона була продовженням його трилогії «Волинь». За географічним чинником, дія роману розгорталась у м. Кременці [8, с. 30].

Багато в чому роман був автобіографічний. Розповідь охоплює один із навчальних років автора в українській гімназії, де він завершив своє формування як особистість. Тут є багато описано проблем тодішньої молоді, яка вступала на шлях від підлітка до юності. Це була і доба фізико-духовного зростання. Покоління, яке описав у своїм творі Улас Самчук було спрямоване на світле майбутнє і щиро турбувалось про мораль, яка кликала їх творити та вчитись добрим справам. Гімназисти у творі зображені як під час шкільних, так і позашкільних епізодів. У них вони читають цікаві книги, пробують себе в поезії,

видають власний самвидавний журнал, організовують те саме «Юнацтво», яке формував юний Улас в 1920-х рр. в м. Кременці. В цьому ж клубі герой твору є організатором дискусій на різні суспільно-політичні та громадсько-культурні теми. Тут кожен з гімназистів є мрійником, хтось вперше закохується або чимось новим захоплюється [31].

У головного героя Василя Шеремети є свій шлях по життю. Він як дитина хлібороба завжди хоче знайти істину свого буття: «не зрадь основного, що маєш ти, що мав і має твій міцний батько і що, напевне, мали багато предків твоїх, – бажання вічно бути». В своїм романі У. Самчук показав героя з різних ракурсів та ситуацій, які вимагали рішучих і водночас зважених рішень. Остаточно йому було потрібно визначити спектр вибору, знайти душевний спокій, який знаходив він у роздумах біля могил козаків з війська Богдана Хмельницького, котрі загинули в битві під Берестечком у 1651 р. Ці лицарі були йому як ті герої, які гинули в борні за свою землю і за право на виживання в умовах становлення державності. Відчуваючи дух предків, Василь Шеремета немов перероджується і наново знаходить свою ідентичність. Роман У. Самчука завершується оптимізмом, де життєрадісна юність встала з шкільної парти і сміло пішла в майбутнє [8, с. 30].

Сам роман було написано в дусі епохи, яку пережив у польській окупації Улас Олексійович. Він не прагнув писати про те, чого не бачив. У його уяві він формувався як літописець нації тут і зараз. Описаний вище твір був відображенням дійсності, яка ламала стереотип про поневолення. Радше навпаки – гімназисти чи м. Кременця, чи м. Коломиї, чи м. Львова або м. Перемишля чітко усвідомлювали, що рано чи пізно подібно до запорожців вони стануть в борні за свою державу [29, с. 229].

В 1948 р. У. Самчук покинув Німеччину і згодом емігрував в Канаду. Тут він отримав змогу вести своє ремесло і активно продовжує писати ряд нових великих творів. До прикладу, в тому ж 1948 р. з під його пера виходить перший том трилогії «Ост». Йому письменник надав не меншого значення, аніж трилогії «Волинь». Цю велику епопею він продовжував писати майже до самої життєвої кончини. Він її завершив в 1982 р. Подібно до першої своєї трилогії та й загалом

більшості його творчості, роман «Ост» був також сімейною хронікою. Цього разу в центрі уваги була родина Морозів. Її було показано в добу української національної революції 1917 р. та визвольних змагань 1917–1923 рр. Завершується роман 1940-ми рр. Роботу над ним письменник почав ще в 1945 р. Першу частину роману під назвою «Морозів хутір» він написав під час перебування в таборі для переміщених осіб в Німеччині [13, с. 3].

Героєм твору є глава родини Морозів Григир. Він так і не зміг досягти великого добробуту та заможної господи. На момент завершення Першої світової війни він жив на хуторі, який стояв обабіч суспільно-політичних і соціально-економічних процесів. Його хату обійшли обидві революції 1917 р. та усі чотири універсали Центральної Ради. Його родина не сильно цікавиться і подіями на Наддніпрянщині, де в наступ перейшла більшовицька орда. Усі вони живуть днем сьогоднішнім і взагалі лише власним інтересом. Прихід до влади більшовиків родина Морозів не сприйняла як подію, яка їх взагалі стосується. Їх в першу чергу цікавить господарка, яка не має стати жертвою політичного грабунку. Однак, їх ця доля все таки знайшла і що прикметно – під маскою червоних Морозів грабують сусіди. Хто ж рятує пограбовану родину? Вірно – українські повстанці під приводом колишнього капітана російської лейб-гвардії Водяного [16, с. 33].

Хоч і ця частина роману закінчилась відносно щасливо, все ж це був лише початок суспільно-політичних і моральних випробувань для родини Морозів в подіях першої половини ХХ ст. Тому й не випадково друга частина роману мала назву «Темнота». Ця частина роману стала першим літературним оглядом проблеми радянських репресій в системі ГУЛАГ. На початку другої частини хутір Морозів було спалено лише через те, що це були «куркулі» [31].

Син головного героя Іван опинився під арештом радянських органів влади, а його батько Григир гине від рук карателів. Головними дійовими особами замість Григора стають два його сини – Андрій та Іван. Якщо Іван опинився в руках каральної системи, то доля Андрія склалась по іншому. Використовуючи прийом М. Гоголя з «Тараса Бульби» про зразкового сина і сина-зрадника, Андрій подібно до Андрія в романі М. Гоголя спершу є прихильником націоналістів, а опісля

полону в радянської системи стає правильним українським радянським літератором. Його талант у книзі особисто оцінив сам вождь Кремля Й. Сталін [23, с. 52].

А як склалось в Івана? Спершу він пройшов всі можливі випробування долі в катівнях ОГПУ, згодом в НКВС, пройде всі кола пекла в ГУЛАГу. Згодом його виручив брат Андрій, який мав намір писати роман про освоєння Сибіру. За сприяння брата Іван отримує високий пост в системі ГУЛАГ, де йому стає в нагоді талант ведення господарства. Керівництво з Москви постійно ставить йому нереальні цілі – освоїти Сибір для видобутку ресурсу на користь монополії, а для логістики питання сприяють в будівництві доріг, залізниць і численних міст для жителів табірної системи. Завдань ставало більше, але вони не були виконувані. Праця арештантів не була ефективна та якісна. Баржі, які були ними збудовані йшли на дно, вугілля не доставлялось вчасно. Поряд з цим, Іван Мороз чомусь щиро вірив, що знайшовши нафту в Сибіру, посеред тайги і мерзлоти тут може постати «друге Баку». Тим не менш, ця ідея зазнала краху і згодом по виклику в Москву його арештовують. На цій друга частина книги і завершується [18, с. 175].

Невільниками системи в книзі є різні суспільні верстви, які у важкій праці якщо не виживають, то гинуть з голоду. В жителів міст системи постійно є потреба боротьби за елементарні блага цивілізації. Невільником і є Мороз як Іван, так і Андрій. Незалежно від статусу, кожен з них є рабом системи, де справжню волю має лише її очільник в особі Йосипа Сталіна. У. Самчук цією книгою дав зрозуміти, що відречення від коренів всерівно отримує своє покарання в незалежності від того хто і на якому посту в житті. Кожен, хто обрав для себе шлях обману, стане жертвою насилля, підневільної праці, буде страченим або публічно приниженим. В рисах Андрія письменник змалював відомого критика і політика А. Хвилю [16, с. 38].

Третя частина роману «Ост» під назвою «Втеча від себе» є оповіддю про поневіряння українців в реаліях Другої світової війни і опісля неї в умовах еміграції на Захід. Головними героями є Іван Мороз та його дочка Віра. Вони змушені були пройти війну, радянські та німецькі тюрми, концтабори, відчуті на

собі працю оstarбайтерів і зрештою емігрувати в Канаду. Згодом там опинилась дружина Мороза Мар'яна. Там вони всі разом будують новий хутір Морозів. В якісь мірі реалізуються їх мрії і вони повертаються до того, з чого колись почали. У фінальній частині книги всі Морози об'єднались під єдиним дахом у вільному світі. В певному сенсі це нагадує і завершення роману П. Куліша «Чорна рада» [31].

Завершення дії роману в Канаді не є випадковим. Саме в Канаді Улас Олексійович працював над другою та третьою частиною книги, яку він вважав однією з провідних у своїй творчості. Оpubлікувавши її за п'ять років до смерті (1982 р.), він зробив її останньою у своїм житті. Загалом, якщо візьмемо уважно останні твори письменника, то хронологія буде наступна: в 1948 р. вийшов перший том «Ост» під назвою «Морозів хутір», в 1954 р. вийшли мемуари автора під назвою «П'ять по дванадцятій», в 1957 р. опубліковані його ж мемуари «На білому коні», в тому ж році вийшов і другий том «Осту» під назвою «Темнота», в 1959 р. опубліковано роман «Чого не гоїть вогонь», в 1975 р. – черговий том спогадів «На коні вороному», в 1976 р. він випустив у світ документальну книгу «Живі струни», в 1979 р. дійшли до читача том спогадів «Плянета Ді-Пі» про його життя в повоєнній Німеччині, а в 1980 р. роман «Слідами піонерів» та ін. [14, с. 134].

Письменник прожив довге і цікаве життя, яке було сповнене мрій, творчих задумів, життєвих випробувань та врешті-решт – завершилось на чужині. Уласа Самчука не стало 9 липня 1987 р. в канадській столиці м. Торонто. Його було поховано на цвинтарі св. Володимира в м. Оквілл провінції Онтаріо в Канаді. На цім українським православним кладовищі поховано багато діячів української діаспори, які в 1910–1940-х рр. були активними борцями за українську ідею та незалежність. Серед них є багато бійців 14-ї добровольчої гренадерської дивізії зброї СС «Галичина». Також, тут є і багато старшин армії УНР, канадські громадські та культурні діячі українського походження, члени СКВУ та ОУН зокрема [31].

Закордоном і зокрема в діаспорі Улас Самчук періодично перевидався по декілька разів, а за незалежної України його твори почали видаватись лише після 1991 р. Найбільшою популярністю користуються його романи «Волинь», «Марія» та «Ост». Його пам'ять гідно вшанована на малій Батьківщині, де з 1993 р. діє його музей в с. Тилявка на Кременеччині. В м. Рівне на честь діяча є літературний музей. Також, вулиці на честь письменника є в Луцьку, Білій Церкві, Шумську, Кременці, Дубно, Тернополі та у інших українських містах і селах. Тим не менш, проблема повернення в шкільну програму творів Уласа Олексійовича є досі актуальна та потребує негайного вирішення на рівні Міністерства освіти і науки України.

Отже, життєвий та творчий шлях письменника Уласа Самчука є посправжньому цікавим і гідним наслідування. Це шлях людини, яка вийшовши з лабет польської окупації була змушена шукати кращої долі в Чехословаччині, отримала перше громадянство в Карпатській Україні, повірила в німецьку зброю і в 1941–1943 рр. редагувала газету «Волинь». Розчарувавшись в німцях, цьому члену ОУН-м доводилось залишатись нейтральним відносно їх політики чисто з безпекових обставин. Хоч і Данило Шумук, якого ми знаємо як дисидента та борця за незалежність звинуватив У. Самчука у фанатизмі, властиве А. Гітлеру, все ж ця теза не є вірна. Улас Самчук ніколи не був ідейним нацистом, а радше навпаки – щирим прихильником ідеї української незалежності. Він не дожив до поновлення української держави лише чотири роки. Попри те, що його спадщина є доволі відома для широкого загалу, все ж ще багато його творчості не є відомою читачам. Цьому є доказ появи у світі в 2022 р. його раніше невідомого роману «На краю часу». Також відомо, що з понад 1500 документів його епістолярної спадщини, більша частина не є відома дослідникам.

РОЗДІЛ 3

Творчі історичні вечори як «майданчик» вивчення художньої літератури

Творчість будь-якого літератора є завжди активним предметом для обговорення. В незалежності від того чи автор є в живих, чи спочив в Бозі ще в минулому чи позаминулому столітті, його популярність завжди збережеться за тими, хто його читає і бере в приклад для наслідування. Твори таких поетів та письменників як Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко, М. Коцюбинський, М. Куліш, М. Хвильовий, М. Зеров, О. Гончар, Л. Костенко та ін. досі є актуальними, стабільно вивчаються і популяризуються. В межах уроків літератури учні мають нагоду співпереживати ті самі відчуття, що й ліричні чи прозові герої, переходити межі добра і зла спільно з героями або навпаки – вчитись з ними виживати в умовах голоду та війни. Правда якщо голод на щастя нам не є відомим, то війна, на жаль, стала частиною наших геополітичних щоденних реалій.

У випадку з історичними постатями минулого, які були творчими і цікавими людьми, в межах вивчення історії України у школі немає усталеного поняття окремих уроків щодо них. Кожну із постатей ми вивчаємо в контексті епохи і відповідно окремого часу на постать того ж С. Петлюри, Є. Коновальця чи Р. Шухевича в уроках історії немає. Поряд з цим, це не означає, що вивчати цих людей ми спільно з учнями не можемо в інший спосіб. Саме для цього і є можливості позакласної роботи, які відкривають перед учнями можливість більше дізнатись про героїв та антагоністів минулого, розкрити проблеми сучасного через досвід предків та наших часових попередників [39, с. 48].

Чим є власне позакласна робота? В першу чергу – це комплекс позаурочних методів і прийомів, який дозволяє з ширшими часовими рамками опрацювати матеріал, покращити його виховний потенціал та прищепити героїко-патріотичні почуття учням в ході того чи іншого заходу. Позакласна активність за функціоналом спрямована на всебічний розвиток учня. Участь у гуртковій та

секційній роботі, мистецьких студіях та іншій активності допомагає краще розвинути себе в командній та груповій роботі зокрема [34].

По-друге, такий рід діяльності сприяє розвитку соціалізації учня. Окрім взаємодії в групах, участі у проєктах та організації заходів, це також сприяє і розвитку комунікативного аспекту. Така робота виховує в учнях високий рівень самостійності та відповідальності. По-третє, вона позитивно впливає і на успіхи учня на уроках. До прикладу, в учнів які активно зайняті у спорті чи в гуртковій роботі завжди є краща концентрація на конкретному завданні, що відповідно сприяє успішній реалізації в навчанні. Також, ця діяльність дає можливість краще розпізнати творчі та інші таланти в учнів, де можна побачити сферу активності, яка буде їм найбільш корисна в дорослому житті [43, с. 34].

Які з видів позакласної активності для учнів є найбільш корисними? На наш погляд, найбільше користі можна бачити там, де вона залежить від індивідуального інтересу та здібностей учня. Найбільш універсальними на наш погляд є ряд наступних напрямків: спортивні секції; позашкільні наукові клуби або гуртки; волонтерська діяльність; мистецькі гуртки [34].

Часто є запитання і до того як правильно розподілити час між позакласною роботою та активністю учням в класно-урочній системі. На наш погляд, найбільш оптимальним є увагу одразу до кількох наступних аспектів:

- у плануванні часу треба навчити учнів його ефективно використовувати, адже їм вагомо шукати баланс між навчанням та позакласними заходами;
- потрібно завжди чітко розставляти пріоритети, адже позакласна активність інколи може бути надмірна і забирати час, який можна присвятити безпосередньо покращенню власних результатів навчання;
- найвагомішим компонентом є підтримка як від батьків, так і вчителя, які сприятимуть учню в допомозі пошуку часового балансу, надаватимуть корисні поради щодо вибору позакласної активності та будуть надійною підтримкою в учня у найскладніших життєвих ситуаціях [44, с. 112].

Хоч і позакласна діяльність є корисною в саморозвитку учня, все ж в неї є і багато недоліків. Перший з них – це перевантаження, яке вже згадувалось вище.

Якщо ця кількість активності не є в нормі, то згодом це може негативно вплинути як на його шкільну успішність, так і на стан здоров'я. По-друге, високий рівень конкуренції серед учнів може посилити як конфліктні ситуації, так і порушити стійкість до стресових ситуацій. По-третє, окремі види позакласної діяльності є доволі затратними і не завжди є доступними для багатьох сімей [42].

Не менш складним є і вибір цієї діяльності для дитини. Нам як майбутнім батькам все ж варто робити або допомагати у виборі для дитини з врахування її особистих інтересів та творчих здібностей. Ми завжди повинні слухати її, адже сама вона найкраще і знає, що їй імпонує. У випадку якщо цей вибір складний, то вона може спробувати різні варіанти і зупинитись на тому, який їй найбільше сподобався. І знову ж таки – баланс часу є вагомим компонентом в позакласній діяльності. Треба спостерігати за тим, щоб поміж навчанням та позакласною активністю в дитини залишався час на те, щоб відпочити та зосередитись на власних інтересах і захопленнях [30].

Окрім того, що учні часто залучаються в різні позакласні активності не в межах навчального закладу, ми як вчителі можемо робити вагомую роботу шляхом організації позакласних заходів. Вони є невід'ємною частиною у шкільному житті, де забезпечується різноманітний досвід для наших учнів. Ми сприяємо їм у розвитку особистих, академічних та соціальних навичок. Водночас для того, щоб ці заходи мали успіх і мали користь для учнів, треба працювати саме над їх організацією та методами проведення. Також важливо, щоб була чітко сформована мета і завдання позакласного дійства, де треба враховувати, що воно спрямоване на такі складові як:

- розвиток творчих здібностей, де позакласні заходи (вистави, концерти, арт-виставки, фотоекспозиції) є засобами, які спрямовані на розвиток творчих умінь в учнів в незалежності від вікової групи;

- зміцнення командного духу передбачатиме проведення спортивних змагань, командних ігор та проєктів, які сприятимуть розвитку лідерських навичок, покращать командну взаємодію та виховують в учнях взаємоповагу;

– освітні цілі, які представляють собою наукові конкурси, тематичні конференції, вікторини, квести та інші змагання, які передбачають поглиблення учнів в ту чи іншу тему, покращення знань про неї та сприяє у розвитку дослідницьких навичок та критичного мислення;

– соціалізація є ледь не ключовим ефектом у позакласній активності, адже тут є можливість для нових та корисних знайомств, а в майбутньому – і для кар'єрного чи соціального ліфту [30].

У плануванні позакласних заходів потрібно враховувати, що без ідентифікації основних потреб, соціальних та моральних запитів учнів, він не матиме належного ефекту. Що відповідно треба для того, щоб захід приніс успіх як вчителю, так і користь учням? По-перше – це опитування і обговорення між батьками та учнями про те, який комплекс заходів є найцікавішим та найбільш актуальним для них. По-друге, треба добре вміти обрати дату та час, адже треба враховувати щоденний графік кожного із учасників для того, щоб не виникло конфлікту інтересів всередині батьківського комітету та учнівського колективу. Також, треба уникати конфлікту сімейних подій з навчальним процесом, чого не завжди вдається досягнути у сучасних реаліях повномасштабної війни [20, с. 45].

Опісля узгодження дати, часу та цільового призначення заходу, наступним етапом є визначення його формату та структури. В плані також має бути включено і кількість учасників, залучені запрошені гості та підготовка усіх матеріалів, які передбачені в його проведенні. Опісля цього ми визначаємо бюджет заходу та джерела фінансування. Окрім шкільного фонду, коштів спонсорів та благодійників, в цьому може взяти участь безпосередньо і церква, якщо звісно є відповідна угода або можливість взаємодіяти з нею у позаурочний час. Не менш вагома є і логістика, де йде мова про підготовку приміщень, транспортування учасників, харчове питання, забезпечення безпеки в умовах військового стану, а також повний набір обладнання та матеріалів для реалізації задуманого [42, с. 98].

За проведення та організацію позакласної активності в школі відповідає кожна із сторін, яка бере в ній участь. До прикладу, вчителі відіграють ключову

роль у плануванні заходу, його проведенні і часто виступають як координатори чи наставники в ньому. Вчителі є тими лідерами, які забезпечують залучення в захід основних учасників (учнів) та сприяють тому, щоб заходи несли в собі освітньо-методичні цілі, які будуть досягнуті за умов успішної реалізації. Учні в цьому плані виступають як співорганізатори, учасники, волонтери та лідери. В цьому плані позакласна діяльність сприяє розвитку їх організаційних та лідерських навичок. Функція керівництва школи полягатиме в тому, щоб забезпечити загальне керівництво та контроль, щоб отримати належні їм ресурси та забезпечити безпеку заходу у відповідності до шкільного статуту та інших правил закладу. І звісно ж – участь батьків, спонсорів та громади є волонтерською у реалізації задуманого. Вони є його глядачами та журі в оцінці ефективності та якості задуманого [34].

Основними труднощами, які можуть виникнути перед організаторами та учасниками позакласного заходу є:

- обмеженість у фінансах, що може негативно відобразитись у масштабах та якості заходу;
- відсутність координації та продуманого планування може зменшити як кількість учасників, так і час його проведення;
- невисока залученість учнів у захід покаже, що учнів не є достатньо активними для того, щоб створювати щось цікаве і нове у позаурочний час. Щоб не допускати таких проблем, рекомендується більше часу вивчати їх спільні інтереси та проводити з ними про це бесіди на виховних годинах (заходах);
- доволі частою проблемою є і непередбачувані обставини, де окрім погодних умов чи технічних збоїв у техніці, після 2022 р. з'явилась і проблема повітряної тривоги. Усе це безпосередньо може вплинути на якість проведення заходів і тому потрібно завжди мати запасні плани на випадок таких ситуацій.

Окрім переваг та недоліків, треба робити і певну оцінку ефективності проведеного заходу. Вона дозволяє зрозуміти усі його позитивні чи негативні сторони, які треба враховувати на майбутні плановані події [27, с. 82].

В цьому випадку треба враховувати наступні аспекти:

- зворотній зв'язок, який дасть розуміння про враження учасників, гостей та організаторів від події. Це можна провести як через коментарі у соцмережах, так і шляхом опитування чи анкетування;

- аналізуючи кількість залученою аудиторії можна зрозуміти вагомість і цінність заходу для тієї чи іншої вікової категорії;

- при огляді фінансової звітності слід враховувати витрати та бюджет заходу, що дасть розуміння доцільності використання того чи іншого ресурсу;

- реалізація цілей заходу і їх аналіз покаже чи була досягнута початкова мета події і чи вдалось розвинути в ході неї ті навички чи знання, які були заплановані попередньо.

Загалом ми бачимо, що організація позакласної активності в школі є доволі складною і водночас корисною справою. Як потребуючий часу процес, вона вимагає командної злагодженості та ефективної комунікації. Маючи змогу і будучи готовим до різних суспільних викликів, вона сприяє усім учасникам навчального процесу у нових можливостях для самореалізації. За рахунок таких заходів життя в школі стає цікавішим, а класний колектив стає більш дружнім

В межах описаних позакласних можливостей для учнів в межах історії ми бачимо, що при вивченні тієї чи іншої постаті актуальними є саме творчі вечори. Вони представлені як особлива форма культурно-освітньої діяльності, де поєднано мистецтво слова, театралізоване дійство та методи історичної реконструкції. Вони утворюють атмосферу емоційного занурення в епоху, яка описується в творах того ж Уласа Самчука (Перша світова війна, міжвоєнний час, Друга світова війна і повосення). Безумовно, що це сприяє глибше усвідомлювати складності як літературного, так історичного контексту подій. Водночас у проведенні творчих вечорів, які є якісним доповненням до уроків історії, методистами рекомендується проводити їх у співпраці з вчителем літератури. Живе слово, музика, акторська гра та візуальні елементи – все це дає учасникам та глядачам можливість відчувати атмосферу, зміст тексту та дух часу у відповідності до періоду, в який створювався той чи інший твір [34].

Коли художній твір ми розглядаємо поза історичним контекстом, ми легко втрачаємо ті смислові відтинки, які автор вкладав у твір як реакцію на події у своїм часі та просторі. Творчий вечір, який будується довкола конкретного історичного періоду (імперський період, Перша світова війна, міжвоєнний період, повоєнна відбудова) чи особистості (У. Самчук, В. Підмогильний, В. Стефаник, Л. Мартович) дає змогу оживити епоху через декорації, костюми, мовлення та музику тієї доби. В певній мірі це і є методика вивчення епохи чи конкретної особистості через безпосереднє занурення. Тобто при відповідній атмосфері слухач не просто читає роман чи конкретний уривок поеми, а стає свідком чи учасником того, що описується у творі.

Особливо цінним є і те, що на творчих вечорах є можливість поєднати різні жанри мистецтва, в тому числі літературу, історичний наратив, театр, кіно та музику. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє поживавити сприйняття сюжету роману, формує у глядача цілісну картину про час та локацію подій, яка описується в ній і коли сам текст було написано. В такий спосіб і формується якісна політика історичної пам'яті, яка сприяє збагаченню як естетичних смаків, так і особистого досвіду як такого [34].

Творчі вечори також є майданчиком для діалогу між різними віковими групами, які є представниками різних історичних епох. Наприклад, учні можуть ставити короткі міні-вистави за мотивами творів українських класиків, а запрошені гості (історики, мистецтвознавці, працівники культурних установ) матимуть змогу коментувати як постановку, так і період, який було відображено в ній. За рахунок такого формату є можливість краще усвідомити складність історичного процесу, побачити вплив літератури на суспільну дійсність і т.д. [42, с. 35].

Доволі часто у художніх творах є відповіді на події як минулого, так і сучасності (війни, повстання, революції). Без знання обставин тої чи іншої події неможливо осягнути її сповна і можна втратити контекст подій. На нашу думку, значна частина творів у програмі з української літератури сприймається складно та поверхнево.

Емоційна складова в таких заходах є вагомою. Без неї неможливо відтворити те, що відчувається на сцені (любов, боротьба, страждання), які стають набагато глибші та зрозуміліші, аніж текст підручника чи онлайн-лекції. Особливо це важливо для молоді, яка не живе стереотипами, а прагне живих і щирих вражень. Вона краще сприймає довколишнє середовище у поєднанні з історичним контекстом, де відкриваються теми, які корелюються з сучасністю. Це і пошуки свободи, боротьба за національну ідентичність, згнобленням та соціальною несправедливістю в соціумі та державі [22, с. 66].

Ще одна перевага у творчих вечорах – це можливість розвитку навичок критичного мислення. Опісля проведення таких заходів частим явищем є обговорення, де їх учасники можуть висловити власну думку, вдаватись до дискусій та аналізувати побачене. Такий формат спілкування сприяє кращому розумінні літератури, яка обговорювалась та усвідомлення історичного контексту подій в ній або довкола створення твору. Такі можливості дають змогу формувати навички аргументації та поваги до різних точок зору всередині колективу

Формат творчих вечорів є хорошою альтернативою або доповненням до традиційних уроків української чи світової літератури. Ними ж можна замінити ті урочні теми, які стосуються культури того чи іншого періоду (Розстріляне Відродження, Шістдесятники, сучасна українська література, модернізм, класицизм, романтизм і т.д.) [27, с. 360].

Творчі вечори – це практична можливість для активізації учнів та їх залучення до креативної діяльності. Тут розвиваються навички публічного виступу, командної праці та сценічного мистецтва. Усе це дозволяє покращити вивчення літератури конкретного періоду чи конкретного автора. Це і сприяє формування в учнях таких якостей особистості як соціалізація, комунікація, ораторське мистецтво, змінює впевненість в собі та формує здатність до активних дискусій у форматі дебатів чи публічних торгів і т.д. Тобто творчі вечори – це не лише форма проведення вільного часу чи мистецький захід, який проводиться в конкретну дату та час. Це також і якісно новий інструмент для інтегрованого навчання, який наші учні можуть поєднати з емоційним досвідом [30].

Такі заходи – це і можливість відчувати цінність художнього твору в сучасності крізь призму історичних процесів та подій, які наблизили зміст для нашого часу. Такий підхід може сформувати в учнях глибше розуміння літературної спадщини митця та її ролі у формуванні національної ідентичності. Власне якщо вечір є добре продуманим та якісно організованим, то він може стати подією, яка залишиться в пам'яті всіх його учасників на доволі довгий час. Усе це є досвідом, який пробуджує в учнях любов до читання, бажання вести дослідницьку роботу, висловлювати власну думку та вміти співпереживати. В цьому і полягає головна цінність творчого вечора – вміти прожити сам твір так, ніби це реальні події з власного досвіду чи досвіду близьких вам людей [34].

Отже ми бачимо, що творчі вечори – це важлива частина у розвитку учнів, які сприяють розширенню їх кругозору, сприяє формуванню різнобічності умінь та інтересів. Вони дають нагоду формувати сильних особистостей, творчо обдарованих і таких, які маючи хороший рівень соціалізації можуть бути успішними вже в дорослому житті. Тому і до творчих вечорів слід підходити якісно та обдуманно. Тут треба враховувати як інтереси дитини, так і шукати баланс між навчанням, позакласною діяльністю та часом для відпочинку. У організації заходів завжди потрібен інноваційний підхід та включати в нього креативність. Без цього захід так і залишиться звичайною підзвітністю, а діти та інші учасники дійства не отримають від нього користі та задоволення.

РОЗДІЛ 4

Практичні можливості для вивчення життєпису та творчої спадщини Уласа Самчука на уроках історії в старших класах

Творчість великої частини українських письменників неможливо досягнути без опрацювання їх біографій, де описані процеси, які вплинули на формування творчих ідеалів та створення того чи іншого прозового шедевру. У випадку Уласа Самчука – це окремий випадок, коли творчість, яка свого часу активно вивчалась у школі була вилучена з шкільної програми в добу президентства В. Януковича, але не була повернута до неї у постмайданний період. Попри звернення в Міністерство освіти і науки України багатьох відомих українців в 2015–2022 рр. щодо повернення творчості Уласа Самчука в шкільну програму, належної відповіді відомство досі не дало. Водночас це не означає, що його творчість є неактуальна чи нецікава. Навпаки – це додаткова можливість для того, щоб попрацювати з нею в межах шкільного курсу історії.

Оскільки ми знаємо, що постатям не присвячуються окремі уроки історії, більшість можливостей для їх вивчення лежить у позакласній активності. Однак, окремі фрагменти біографій та творчості все ж можна вклинювати в історичну канву класно-урочної системи. Яким чином? По-перше, така можливість існує за рахунок вивчення таких тем в 10-му класі як «Українські землі у складі Польщі», «Українські землі у складі Чехословаччини та Румунії», «Ідеологізація суспільного життя та репресії у радянській Україні» та ін. Постать У. Самчука – це відповідно можливість подивитись на те, як жили українці в польській окупації, намагались знайти себе в умовах чехословацької еміграції, знайти можливості для праці в німецькій окупації, а опісля Другої світової війни – емігрувати на Захід в пошуках кращого для себе життя [35, с. 3–4].

Якими ж є можливості для вивчення життя і творчості письменника? По-перше – це огляд його біографії при вивченні теми «Українські землі у складі Чехословаччини та Румунії». Формуючи коротку довідку про нього на

інфографіці (постері), короткому відеоролику чи мультимедійній презентації ми показуємо якими були можливості для творчої самореалізації у ЧСР [27, с. 82].

Огляд цієї біографії дозволяє побачити яким чином українці намагались втекти як з польської, так і радянської окупацій. Важливо, щоб до порівняння до У. Самчука були наведені також Ю. Клен (київський неокласик) та А. Любченко, які були змушені покинути СРСР тікаючи від радянських репресій. Аналізуючи долі тих, хто як і У. Самчук були змушені втекти від окупаційних реалій, у порівняльній таблиці можна також проаналізувати як і чому вони були змушені піти на такі кроки, як склались їх долі в часи Другої світової війни та чому про них майже не говорять в сучасності. В контексті цього питання можна проаналізувати як і яким чином проросійські сили в Україні до повномасштабного вторгнення РФ в Україну мали змогу як через Міносвіти, так і через судові рішення обмежувати можливості для вшанування пам'яті У. Самчука. Таке обговорення в групах як проблемне запитання «Улас Самчук – актуальний чи ні?» можна провести не лише в контексті проблематики Другої світової війни, а й в межах теми «Суспільно-політичне життя України у 2005–2013 рр.» [36, с. 249].

Акцентуючи увагу на творчості У. Самчука, окремі уривки з його романів «Волинь», «Марія», «Кулак» та ін. можна побачити як учні емоційно реагують на той чи інший ривок. Кожен із творів буде презентувати в собі історичне джерело для розуміння таких важких процесів як Перша світова війна, визвольні змагання 1917–1923 рр., Голодомор 1932–1933 рр., Друга світова війна та повоєнна еміграція українців на Захід. Окремо зауважимо, що при вивченні теми «Ідеологізація суспільного життя та репресії у радянській Україні» будуть актуальними уривки з трилогії «Ост». Подібно до епопеї-трилогії «Волинь», даний твір буде сприйнятий учнями як психологічна еволюція однієї і тієї ж родини як в умовах до революції, опісля неї, в умовах будівництва радянського тоталітаризму, втечі з СРСР та концтаборів Третього Рейху, де відповідно фінал завершується в Канаді. При аналізі твору учні можуть відповісти на такі запитання:

– чому твір був заборонений в СРСР?;

- Коли твір змогли побачити жителі незалежної України?
- Чому творчість письменника ще не є досліджена повноцінно?
- Чи варті твори У. Самчука екранізації?

Окрім того, що уривки з творів письменника є корисними для уроків історії, можна спробувати сформулювати по його життєпису та творчості окремий проєкт. До прикладу, при вивченні теми «Українська політична еміграція міжвоєнної доби» біографію та творчість Уласа Самчука можна запропонувати як проєкт для домашнього опрацювання. Якщо, наприклад, інші групи готуватимуть Є. Петрушевича, С. Петлюру, Є. Коновальця чи В. Касіяна (згодом репатріанта), то в групи, яка матиме за завдання У. Самчука повинна буде створити:

- коротку інфографіку у формі стрічки часу про життя та діяльність митця з переліком його найвідоміших романів;
- коротке відео у формі реконструкції сцени одного з його романів (на вибір);
- зібрати його відомі та маловідомі світлини і зробити з них слайд-шоу;
- створити гру по принципу «Правда чи брехня», де перемагатиме той, хто або не допустить жодної помилки, або найбільше підтвердить чи спростує фактів про життя та творчість діяча;
- інтерактивна карта з основними локаціями про його життя в Україні, Польщі, Німеччині, ЧСР та Канаді [17, с. 309].

Окрім цього, інфографіку про діяча можна створити і в межах сучасних деколонізаційних (декомунізаційних) кампаній в межах України. Учні можуть пропонувати локації для перейменування на честь У. Самчука, де зокрема враховувати регіональну специфіку, поширення інформації про нього, рівень свідомості громадян відносно деколонізаційного заходу і оцінити приблизні результати такої кампанії.

Також, учні можуть спроектувати і пропозиції до Кабінету Міністрів України, офісу Президента України, Верховної Ради України та профільних міністерств щодо повернення творчості У. Самчука в шкільний процес. Формуючи звернення, законопроект чи текст постанови КМУ, учні можуть

керуватися тими зразками, які знаходяться у відкритому доступі. Це не лише портали з профільним законодавством, а й низка підручників з права та політології. Тим самим ми посприяємо їм у формуванні громадянської та інформаційної компетентностей.

Як вже описувалось в третьому розділі роботи, окрему вагу в позакласній діяльності має гурткова робота. Вона не лише сприяє учням у вивченні складних сторінок історії, а й відкриває нові наочні можливості для самореалізації себе. Тема творчості та життєпису Уласа Самчука може стати чудовим кейсом для знаходження в наших дітях глибоких творчих потенціал. Окрім того, що конкурсна робота в системі МАН України про фейки та маніпуляції про письменника може бути цікавою як актуальна в нинішній час, це також буде і профілактика інформаційної гігієни. Справа в тім, що значна частина схожих тем не є розроблена, потребує додаткових досліджень та пошукової праці в архівних, музейних та бібліотечних фондах. З огляду на це, алгоритм написання конкурсної роботи про життя, творчий шлях та політику пам'яті про У. Самчука (1905–1987) буде складатись з: фіксації попередньої назви (теми) дослідження; пошуку джерельної бази у відкритому доступі в мережі; опрацювання бібліотечних та архівних фондів на предмет відомих чи раніше невідомих матеріалів про творчість митця; консультація з вчителем літератури щодо значення письменника в нашому часі; написання плану дослідження; створення основного тексту; підбір додатків; вчитування роботи керівником (вчителем) [42, с. 33].

Окрім того, що таку тему можна спробувати пропонувати для конкурсів в системі МАН України, слід також цікавитись і можливостями приватних ініціатив. Це і благодійні фонди, виставки, конкурси, пропозиції від міжнародних організацій та літературних видань чи об'єднань. У випадку великої актуальності тематики, її можна пропонувати для публікації у краєзнавчих часописах, локальній періодиці, в журналах комерційного характеру тощо. Якість і ефективність виконання такої роботи також буде залежна і від того чи учень (учениця) змогли досягти покладеної мети. Водночас важливо, щоб опрацювання

такої проблеми було зваженим, відповідало актуальності поставленої мети і завдань дослідження.

Оскільки часто буває, що значна частина учнів є творчо обдарованими та здатними до креативних рішень, ми можемо запропонувати їм як мінімум кілька цікавих можливостей щодо нашої теми. Перша із них – це створення коміксу за мотивами життя та творчої спадщини У. Самчука. Оскільки цей напрям є доволі актуальним і поширеним у соцмережах серед підлітків доволі давно, ми можемо пропонувати їм створення такого контенту для офіційної сторінки гуртка чи класу або і школи у рейтингових соцмережах. Сам комікс може бути лише пропонованим уривком на 4–6 дій або бути ілюстраціями до біографії митця. Багато чого тут залежатиме від таких факторів як: час на виконання поставленого завдання; програма, яка буде обрана для виконання завдання; планований об'єм відтворюваного фрагменту; цільова аудиторія для поширення; очікувані результати [15, с. 190–192].

Окрім коміксів, можна також запропонувати учням написати сценарій або попереднє бачення екранізації роману «Ост». У написанні плану для екранізації, учні можуть врахувати такі аспекти як:

- назву стрічки;
- орієнтовний хронометраж;
- відомі актори, які могли б підійти на ту чи іншу роль;
- бюджет стрічки;
- локації для зйомок;
- час для виконання зйомок, монтажних робіт та запуску картини через соцмережі та відеохостинги або і на рівні кінотеатрів;
- плановані касові збори або планований заробіток від реклами того чи іншого продукту в сюжеті чи поза сюжетом картини [17, с. 310].

Звичайно, що це не буде якась професійна діяльність, планування реальних зйомок чи підбір можливостей для позашкільної діяльності. І все ж – це буде спостереження за тим як в учнів формується аксіологічна компетентність, навички критичного мислення і розширення кругозору в ході пошукових робіт.

Слід не забувати, що проблема життєпису та творчості Уласа Самчука є досі на жаль закритою темою для літератури. Тому поки немає ще офіційного рішення щодо повернення чи неповернення митця в програму, слід також оглянути і проблему покарання за поширення його творів в 1960–1980-х рр. Зокрема, при розгляді теми «Українські дисиденти – виклик системі», ми можемо влаштувати рольову гру у формі суду, де одна сторона представлятиме дисидентів, а інша – прокурора, суддю та адвоката. В ході обговорення одна із сторін може підняти питання про те, що під час обшуку в одного з дисидентів, який буде зображений в ході такої гри було знайдено роман У. Самчука «Волинь». В ході гри учень в ролі цього дисидента буде заперечувати звинуваченню в тому, що У. Самчук є нацистом чи буржуазним націоналістом і згадуватиме про його юне бажання емігрувати в СРСР, а сторона обвинувачення буде шукати аргументи на користь вищезгаданих тез. Важливо, щоб історична реконструкція була подана якісно, без зайвої емоційності, але водночас так, щоб вона могла перенести глядача у історичну канву презентованих у сценці подій [37, с. 126].

Схожим чином можна провести суд і щодо повернення творчості У. Самчука в шкільну літературу. Це також може бути суд або публічні дебати в Міносвіти щодо цього питання. У випадку, якщо це суд – це сторона звернення (ГО, група письменників, громадські діячі) та судова колегія. Протестувати проти рішення можуть представники Українського інституту національної пам'яті чи іншого державного органу влади. В ході дебатів може відбутись конструктивний диспут, який шукатиме компромісного рішення. Схожим чином може відбутись і обговорення цієї проблеми у реконструкції профільної наради у Міністра освіти і науки України [9, с. 14].

Тут буде можливість побачити в учнях їх бажання поступлення чи відсутність бажання долучитись до державної служби, відчуті їх ставлення до обох секторів економіки та побачити як в них формується громадянська позиція щодо самореалізації себе у громадсько-політичній та соціокультурній площині. На такій же основі можна провести обговорення у пошуку нового туристичного

маршруту на Волині (маршрут «Слідами У. Самчука»), де одна сторона презентуватиме чиновників, друга музейників, а третя – бізнес [29, с. 39].

В позакласній діяльності також буде цікавим провести творчий вечір у літературному музеї Прикарпаття у м. Івано-Франківську. Тут можна було б обговорити творчість письменника, його становлення як особистості і його зв'язки з поетами та письменниками Івано-Франківщини. Такий би вечір можна було б назвати «Улас Самчук і Прикарпаття» чи «Вечір пам'яті про Уласа Самчука» тощо. Окрім того, що це була б цікава творча дискусія, прочитання уривків з його творів, оповідь про маловідомі та цікаві факти з його життя, тут також можна створити площадку для тих учнів класу, які мають таланти у прозі, ліриці, музиці, образотворчому, театральному та кіномистецтві. Для того, щоб якісно сформулювати такий захід, ми можемо звернутись як до методичних порад, так і до досвіду проведення таких подій на нашому факультеті. Зокрема, корисним буде досвід проведення літературного вечору 24 березня 2018 р., який викладачі та студенти-історики присвятили Всесвітньому дню поезій [32].

Отже ми бачимо, що творча спадщина та життєпис письменника Уласа Самчука (1905–1987) є хорошим засобом для формування аксіологічної, хронологічної, просторової та громадянської компетентності, розкриває хороші можливості для критичного мислення, піднімає в учнях патріотизм та усвідомлення трагізму долі української нації в еміграції та окупації в першій половині ХХ ст. Творчість митця є сповнена тих компонентів, які не часто можна продемонструвати на уроках літератури, звідки його було вилучено більш ніж десять років тому. Водночас ми як історики і досі шукаємо ті можливості для того, щоб пам'ять про щирих борців за Україну була збережена та передана для наступних поколінь.

В уроках історії та в позакласних можливостях ми розкриваємо потенціали дітей щодо креативності, здатності критично мислити, шукати вирішення проблем там, де інші їх не бачать. Постать Уласа Самчука є чудовим прикладом того, щоб учні не боялись йти важкими шляхами до омріяної та задуманої мети.

ВИСНОВКИ

В межах досліджуваної нами проблеми вдалось досягти наступних висновків. З'ясовано, що Улас Олексійович Самчук (1905–1987) є одним з найбільших творчих феноменів ХХ ст. Його особистість сформувалась в умовах польської окупації, німецької, чехословацької та канадської дійсності. Він є непересічним діячем в емігрантському русі, а його роман «Волинь» було номіновано на Нобелівську премію. Хоч і письменник подібно до Еріха Марії Ремарка її не здобув, але все ж прижиттєву славу серед земляків та поза межами України він відчув.

Його доля є важка і вкрай виразна у контексті того, що це є типова доля мільйонів українців у міжвоєнних лабетах часу. Він не зміг закінчити гімназію, був насильно мобілізований в лави польської армії, а згодом вдався до втечі. Його кілька попередніх спроб втекти в УРСР були притиснуті польськими жандармами. Починаючи з кінця 1920-х рр. він певний час проживав у Німеччині, а з 1929 по 1940-й рр. перебував у Чехословаччині. Маючи можливість знайомитись з творчою українською елітою в еміграції, він активно користувався авторитетом і визнанням. Романи «Волинь», «Кулак» та «Марія» є вершинами його довоєнної творчості, які активно читали в Чехословаччині, Другій Речі Посполитій, Румунії та за океаном. Водночас будучи без громадянства, він здобуває його вперше лише в Карпатській Україні, де прожив з 1938 по 1939 рр. Тут він вперше вірить у можливості створення власної держави українцями, яка як незалежна витримала кілька діб.

З іншого боку, він повірив у німців, коли ті увійшли на його рідну Волинь в 1941 р. Засуджуючи польський та радянський гніт він вірив, що це буде хороший союзник у боротьбі за визволення України та створення соборної держави. У м. Рівному він розкриває себе як журналіст ще глибше, де в 1941–1943 рр. активно редагує провідну газету краю «Волинь». Згодом, репресії німців сколихнуть і його. Вони під страхом розстрілу заставляють його відмовитись від

активної діяльності та відправляють в одну із інформагенцій писати на нейтральні теми. Це звісно скує його, що і буде відчутно в останній його трилогії «Ост».

В Канаді письменник знайшов омріяний рай після трьох років життя у таборах для переміщених осіб на Заході Німеччини (1945–1948). Хоч тут він заснував мистецьке об'єднання українських митців «МУР», але все ж – це не були ті можливості, які він осмислював для себе. Як вірний ідеям ОУН, він після розколу 1940–1941 рр. зберіг вірність полковнику А. Мельнику та до кінця життя був щирим патріотом-мельниківцем. До кінця життя він проживав в Канаді, де продовжував творити нові романи та записувати спогади про пережите в різних державах і різних періодах свого вкрай нелегкого життя.

Значна частина його спадщини отримала майданчик для публікації лише зараз. Як доказ цього – вихід в 2022 р. його раніше невідомого роману «На краю часу». Ймовірно, що в різних архівах та приватних колекціях є ще багато матеріалу для того, щоб упорядкувати цю спадщину для майбутніх поколінь. Правда для цього треба зняти ту заборону, який зробив колись Д. Табачник відносно творчості Уласа Олексійовича та шукати нові шляхи для популяризації його творів серед молоді.

Пропонована нами методика по вивченню життя і діяльності письменника є тим інструментарієм, який інтегрує тему в навчальний процес у школі. Нами створено як позакласні можливості, так і методи по інтеграції теми в класно-урочну систему. Звісно, що така непересічна постать буде вивчатись лише в контексті часу, в якому вона жила. Це будуть уривки з його творів, можливості для відтворення та реконструкції історичних подій шляхом креативного підходу. Не без того, що ці методи потребують значного оновлення у відповідності до часу та простору. Окремою проблемою є і обмеження в часі по вивченню окремих тем.

Як уникнути такого ряду проблем? В першу чергу – за рахунок співпраці з вчителями літератури та мистецтвознавцями. Тут будуть в нагоді і літературні критики, блогери, музейні співробітники та сучасні письменники. Окремою нішею для популяризації творчості Уласа Самчука буде творчий вечір, де ми також дамо можливість молодому поколінню розкрити свої таланти, відчути себе

частинкою літературно-мистецького процесу та шукати себе як творчі особистості.

Наші уроки – це якісно нові можливості для відкриття талантів, потенціалів та нових вражень від прочитаного. Окрім цього, пошукова робота в гуртковій діяльності розкриває в учнях журналістські та історичні потенціали. Нам важливо, щоб наша праця педагогів та істориків була продовжена. В пропонованих методах дається лише частинка того, що може дати можливість вивчення такої особистості як Улас Самчук. Водночас шляхом написання петицій, проєктів законів, ініціатив щодо перейменування вулиць та створення нових в учнях розкриваються навички формування свідомих громадян.

Вивчення Уласа Самчука потрібно повертати в навчальний в процес школи саме шляхом вивчення цієї постаті крізь можливості історичної освіти. Звісно, що окрім позакласного чи урочного компоненту, діти також можуть виступати ініціаторами перейменувань всередині громади в рамках декомунізаційних процесів. Опісля публікації раніше невідомого роману, творчість У. Самчука може бути популяризована учнями в соцмережах. І це не лише традиційний пост з коротким повідомленням.

Не без того, що велика частина з них піде у державний сектор, хтось у бізнес, де потрібно мати щирі ідеали та палкі почуття громадянського обов'язку. Твори Уласа Самчука – це про любов до праці, жінки та Батьківщини. Це наш Ремарк, це і наш геній без Нобеля. Можливо в майбутньому часі ця історична помилка буде врахована та виправлена майбутніми поколіннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Творчість Уласа Самчука

1. Документ доби : публіцистика Уласа Самчука 1941-1943 років / упоряд. А. Жив'юк. Рівне, 2008. 456 с.
2. Самчук У. Крик в порожнечу. *Вістник*. 1933. кн. 1. С. 53–57.
3. Самчук У. Волинь. Роман-хроніка III Львів. 1937. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Samchuk/Volyn_Chastyna_III_Batko_i_syn_vyd_1937.pdf (дата звернення 23.01.2025)
4. Самчук У. Марія. *Укрліб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=226> (дата звернення 24.01.2025)

II. Мемуари

5. Клиновий Ю. Улас Самчук – йога сімдесятиріччя. *Слово: література, мистецтво, критика, мемуари, документи*. Зб. 6. Торонто, 1976. С. 230–234.

III. Монографії та статті

6. Власенко-Бойцун А. Улас Самчук як публіцист. *Слово: зб. 12: Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи*. Нью-Йорк, 1990. С. 212–233.
7. Власов В. Історичне джерело в арсеналі дидактичних засобів: чи здатна методика подолати втому від історії? *Історія в школах України*. 2009. № 4. С. 3–8. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3730/1/%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B22.pdf> (дата звернення 02.02.2025)
8. Поліщук Я. Формули ідентичності Уласа Самчука на тлі доби. *Слово і Час*. №6. 2007. С. 25–32. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11303/04-Polishchuk.pdf> (дата звернення 15.01.2025)
9. Гижко А.П. Освітня децентралізація в Україні на прикладі кейсу Вінницької області. *Політичне життя*, 2021. № 2. С. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.2.2> (дата звернення 09.02.2025)

10. Гром'як Р. Розпросторення духовного світу Уласа Самчука (Від трилогії «Волинь» до трилогії «Ost»). *Орієнтації. Розмисли. Дискурси*. 1997–2007. Тернопіль: Джура, 2007. С. 248–267. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/171808/02-Hromyak.pdf?sequence=1> (дата звернення 05.02.2025)
11. Даниленко О. Українська еміграція в Чехословаччині (1920-і роки): соціокультурний аспект. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. Вип. 10. С. 37–40. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/10/articles/6.pdf> (дата звернення 06.03.2025)
12. Двигун А., Коляда Л. Улас Самчук і газета «Волинь» як український часопис (1941–1944 рр.). *Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та молодих учених Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»*. МОН України, ПВНЗ «МЕГУ ім. акад. Степана Дем'янчука», Вип. 1. Рівне: О. Зень, 2024. С. 133–139. URL: <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/5022/1/%d0%92%d0%b8%d0%bf%d1%83%d1%81%d0%ba%20%e2%84%961-134-140.pdf> (дата звернення 07.02.2025)
13. Жив'юк А. Літературно-публіцистична діяльність Уласа Самчука. *Волинь*. 1995. 17 лютого. С. 3.
14. Жив'юк А. Між Сциллою політики і Харибдою творчості: Громадсько-політичний портрет Уласа Самчука. Рівне: Ліста-М, 2004. 184 с.
15. Лілік О. Особливості використання коміксів на уроках української літератури. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2024. № 17. С. 185–197.
16. Луцій С. Роман У. Самчука «OST»: фрагменти епістолярної дискусії. *Слово і Час*. 2015. № 4. С. 29–40. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/151296/06-Lushchii.pdf?sequence=1> (дата звернення 15.03.2025)

17. Минта І. Паска Б. Особливості використання інфографіки на уроках історії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 74. Т. 2. С. 308–314. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/74_2024/part_2/51.pdf (дата звернення 02.03.2025)

18. Пангелова М. Літературно-критична діяльність Уласа Самчука 60–70-х років ХХ століття крізь призму його епістолярію. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2011. Випуск 22. С. 174–178. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvkyu_2011_22_30 (дата звернення 17.04.2025)

19. Пура Я. Історіософія української національної ідеї у публіцистичних та мемуарних творах Уласа Самчука. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2020. № 2. С. 45–54. URL: https://web.archive.org/web/20210308022243id_/https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2020/2/4.pdf (дата звернення 13.03.2025)

20. Пустовіт Г. П. Інтерактивні методи навчання і виховання в позашкільному навчальному закладі. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 5. С. 35–48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=inuv_2015_2_6 (дата звернення 16.03.2025)

21. Радчик Р. Улас Самчук як редактор газети «Волинь». *Погорина*. 2008. № 4/5. С. 216–221. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1092> (дата звернення 12.04.2025)

22. Ржечицька С. Культурно-мистецька освіта в Україні: основні завдання. *Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір. Матеріали IV міжнар. наук. конф. молодих вчених, аспірантів та магістрів*. (Київ, 3–4 лист. 2020 р.). Київ: НАКККиМ, 2020. С. 66–67. URL:

https://www.researchgate.net/profile/Volodimir-Fiser/publication/362373798_PERSIJ_FESTIVAL_CERVONA_RUTA_AK_KULTURNIJ_FENOMEN_UKRAINSKOI_ESTRADI/links/62e66ccb9d410c5ff37706b4/PERSIJ-FESTIVAL-CERVONA-RUTA-AK-KULTURNIJ-FENOMEN-UKRAINSKOI-ESTRADI.pdf#page=66 (дата звернення 16.04.2025)

23. Руснак І. Є. «Загарячий у словах і заотвертий у мислях» (штрихи до біографії Уласа Самчука). *Літературний процес: аметодологія, імена, тенденції*. 2020. № 16. С. 48–60. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/536/499> (дата звернення 22.01.2025)

24. Скакальська І. Формування історичної пам'яті у музейному просторі (крізь призму минулого Кременеччини у 1921–1939-х рр.). *Історичні і політологічні дослідження: спецвипуск*, 2018. С. 134–139. URL: https://www.researchgate.net/profile/Yuriy-Temirov/publication/349895888_Faktor_istoricnoi_pam'ati_u_zovnisnij_politici_sucasnoi_Rosii/links/604ddcb4458515e529a81c47/Faktor-istoricnoi-pamati-u-zovnisnij-politici-sucasnoi-Rosii.pdf#page=134 (дата звернення 05.02.2025)

25. Соловей О. Просвіта» в суспільно-політичному та культурно-мистецькому житті Кременеччини (1918–1936 рр.). URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/88/51> (дата звернення 07.03.2025)

26. Цугорка О. П. Мистецька культура в умовах цифрових технологій. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції*. (м. Київ, 31 травня 2021 року). Київ: Видавничий центр КНУКиМ, 2021. С. 359–361. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/konferencziya_22-23_kvitnya.pdf (дата звернення 19.03.2025)

27. Шутов Д. Застосування художніх творів на уроках історії як засіб формування компетенції вчителя історії. *Імідж сучасного педагога*. 2019. №3(186). С. 81–84. URL:

<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/880282.pdf>

(дата

звернення 03.03.2025)

IV. Енциклопедична і довідкова література

28. Красзнавчий довідник. Українська еліта Кременеччини міжвоєнного періоду XX ст. Кременець: ВЦ КОГПІ, 2012. 48 с. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/15706/2/ProcNTShTB_2013v8_Skakalska_I-The_Ukrainian_elite_during_447-458.pdf (дата звернення 15.02.2025)

29. Штонь Г. Улас Самчук (1905–1987). Історія української літератури XX століття. У 2 кн. / За ред. В.Г. Дончика. К., 1998. Кн. 2. Друга половина XX століття. С. 227–230. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/379042.pdf дата звернення 08.02.2025)

V. Опубліковані матеріали

30. 10 вправ спільнотворчості для уроку про Михайла Стельмаха. *НУШ*. 2024. 23 жовтня. URL: <https://nus.org.ua/2024/10/23/10-vprav-spilnotvorchosti-dlya-uroku-pro-myhajla-stelmaha/> (дата звернення – 18.04.2025).

31. Кралюк П. Улас Самчук – літописець України крізь війни, табори, Голод і екзил. *Читомо*. 2024. 30 жовтня. URL: <https://chytomo.com/ulas-samchuk-litopysets-ukrainy-kriz-vijny-tabory-holod-i-ekzyl/> (дата звернення – 18.04.2025).

32. Літературний вечір. *Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*. 2018. 24 березня. URL: <https://ipmv.pnu.edu.ua/2018/03/24/літературний-вечір/> (дата звернення – 18.04.2025).

33. Одарченко В. Дермань – «цариця волинських сіл». *Радіо Свобода*. 2013. 19 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25110815.html> (дата звернення – 18.04.2025).

34. Позакласна діяльність. *Приватна Американська школа і університет в Україні*. 2024. 22 серпня. URL: <https://aisu.school/pozaklasna-diialnist/> (дата звернення – 18.04.2025).

VII. Підручники і посібники

35. Власов В. С. Історія України (профільний рівень) : підручник для 10

класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2018. 304 с. URL: <https://shkola.in.ua/1748-istoriia-ukrainy-10-klas-vlasov-2018-prof.html> (дата звернення 28.03.2025)

36. Власов В. С., Кульчицький С. В. Історія України (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2019. 256 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1260-istoriya-ukrainy-11-klas-vlasov.html> (дата звернення 25.03.2025)

37. Галімов А. А. Історія України (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Ранок, 2024. 272 с. URL: <https://surl.li/huqutk> (дата звернення 09.03.2025)

38. Гісем О. В. Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Ранок, 2019. 288 с. URL: <https://shkola.in.ua/1786-istoriia-ukrainy-11-klas-hisem-2019-stand.html> (дата звернення 08.04.2025)

39. Дубінський В.А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. 2-е вид., виправлене і доповнене. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 86 с.

40. Пометун О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2006. 328 с. URL: <https://surl.li/qhsajc> (дата звернення 22.04.2025)

41. Прокопчук В. Гриценко А. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти: навч.-метод. посібник. Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. 2-ге вид., допов. Суми : Цьома С. П. 2вид.], 2024. 135 с. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/issue/view/20/3-2024-pdf> (дата звернення 18.04.2025)

42. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. К.; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с. URL: <https://surl.li/uafcbd> (дата звернення 07.05.2025)

43. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Вид. ХНАДУ, 2017. 324 с. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Yakovenko_Halyna/Metodyka_navchannia_istorii_navchalno-metodychnyi_posibnyk.pdf (дата звернення 04.04.2025)

VI. Автореферати дисертацій

44. Приймас, Н. В. Просвітницька діяльність та педагогічні погляди Уласа Самчука (1905–1987рр.). : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – заг. педагогіка та історія педагогіки. Тернопіль, 2008. 20 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/1492> (дата звернення 04.05.2025)

ДОДАТКИ

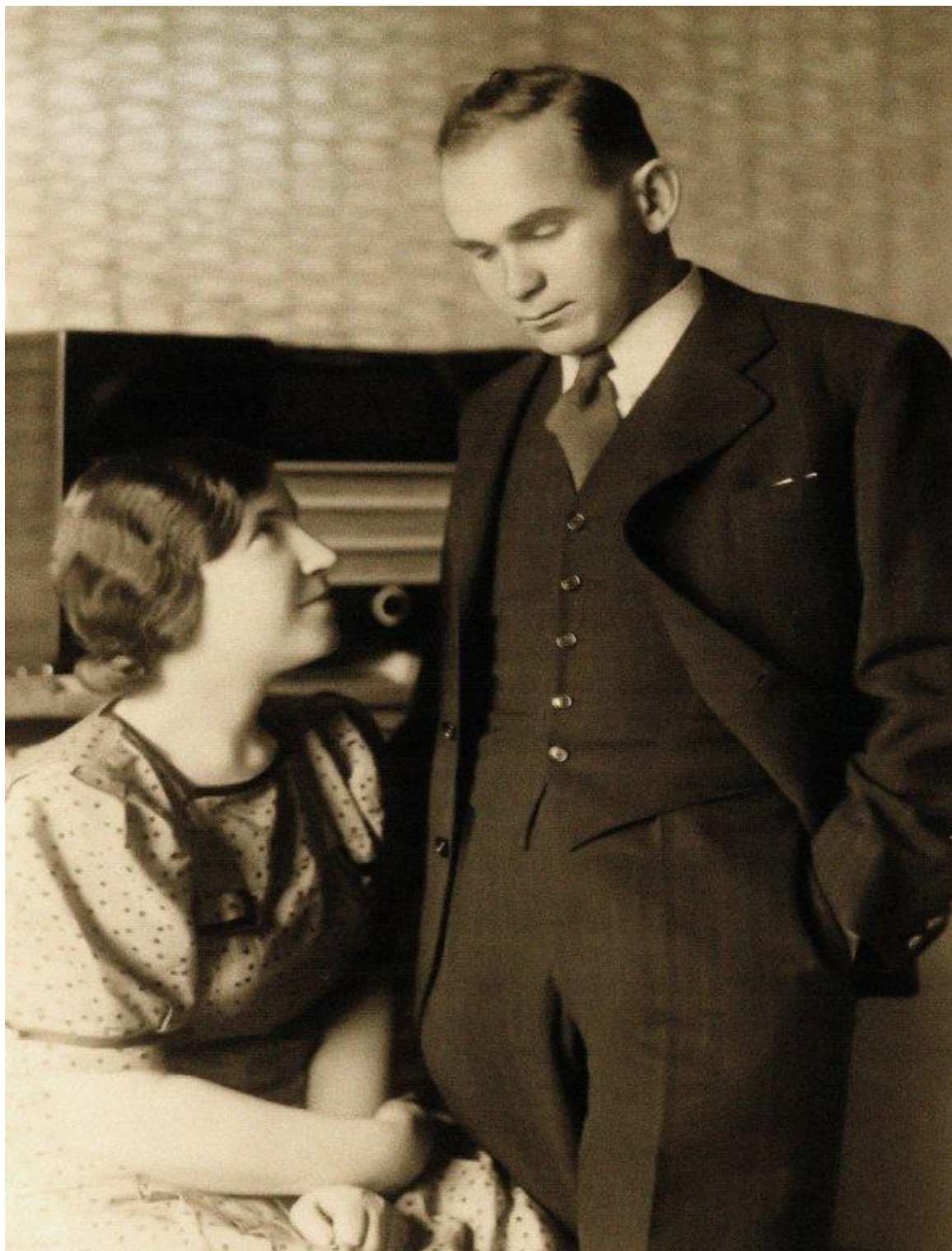
Додаток А

Улас Самчук в гімназійні роки. Середина 1920-х рр.

Джерело: <https://onlyart.org.ua/biographies-poets-and-writers/samchuk-ulas-biografiya/>

Письменник Улас Самчук та його дружина Марія Зоц. 1930-ті рр.

Джерело: <https://gazeta.ua/articles/history-journal/ pocilujte-meni-podumki-ruchki-j-pogasajte-na-radoschah-po-svoyij-kimnati/951964>

Перше видання роману Уласа Самчука «Гори говорять!»,
видане у м. Чернівцях в 1934 р.

Джерело: <https://www.radiosvoboda.org/a/hutsulska-respublika-ulas-samchuk/33249097.html>

Улас Самчук. м. Торонто. 1949 р.

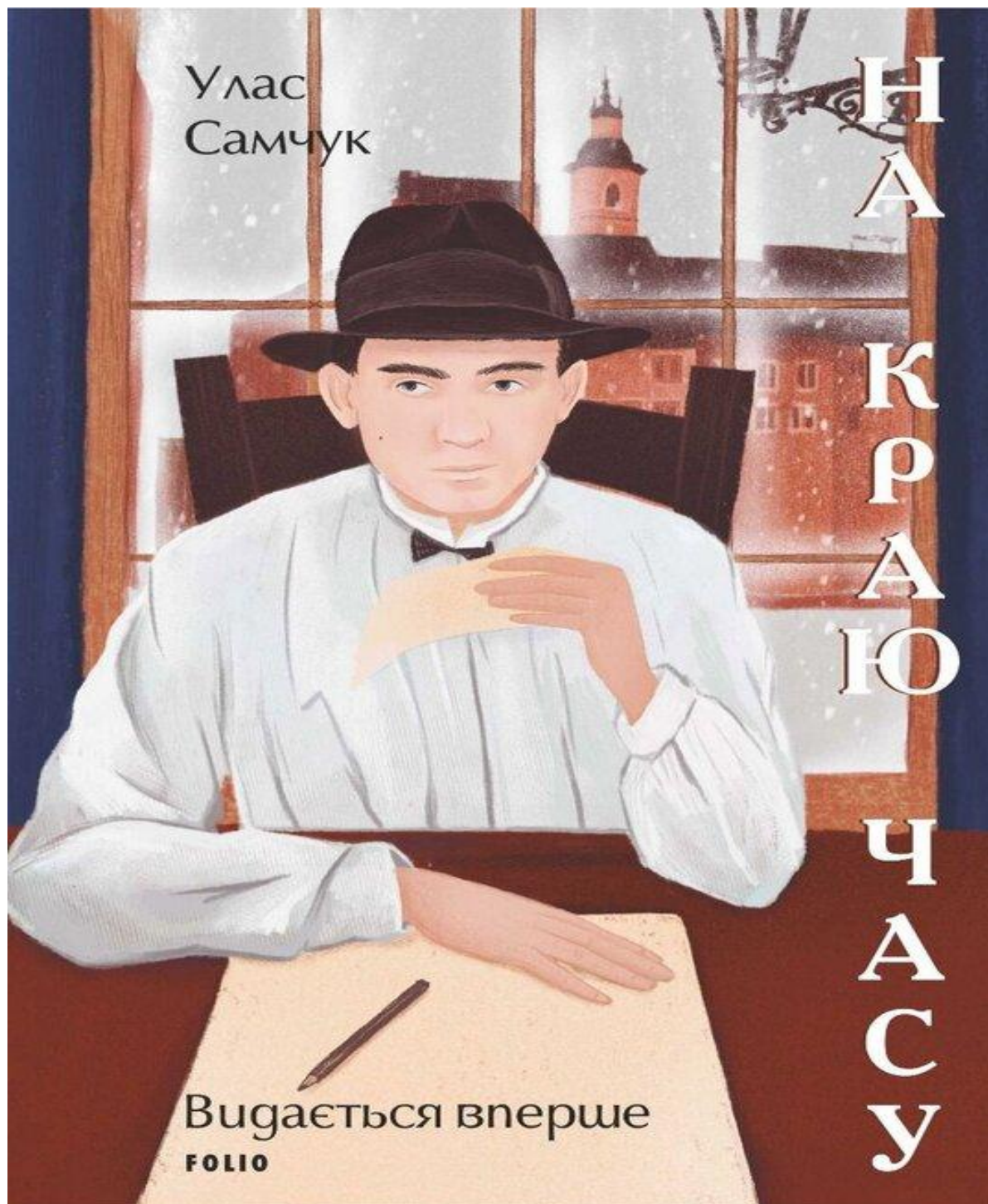
Джерело: <https://diaspora.com.ua/ulas-samchuk/>

Меморіальна дошка Уласу Самчуку та Олені Телізі в м. Рівне

Джерело:

<https://uain.press/blogs/ulas-samchuk-ukrayinskij-gomer-hh-stolittya-999337/attachment/ulas-samchuk-8-memorialna-doshka-na-chest-redaktsiyi-gazeti-volin>

Обкладинка раніше невідомого роману У. Самчука
«На краю часу (Великий роман)». 2022 р.

Джерело: <https://nashformat.ua/products/ebook-na-krayu-chasu-velykyj-roman-628778>

План-конспект з предмета «Історія України»

Урок

Дата

10 клас

Тема: **Українська політична еміграція міжвоєнної доби**

Мета:

Навчальна:

- проаналізувати головні осередки української політичної еміграції;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- охарактеризувати формування центрів еміграції;*/інформаційно-логічна, хронологічна, аксіологічна*
- розглянути основні групи української еміграції;*/інформаційно-логічна, хронологічна, аксіологічна*

Розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі усних відповідей, проблемних запитань, групової роботи, відеоматеріалів, вправи «Акваріум» та онлайн гри Встановіть відповідність та кросворду);*/логічна, хронологічна, аксіологічна*
- продовжити розвивати вміння роботи з історичною картою */просторова, хронологічна.*
- розвивати хронологічну компетентність (на основі відповіді на усні запитання);*/хронологічна*
 - розвивати навички роботи з поняттями (засвоєння понять, які потрібно знати відповідно до теми уроку та володіння термінами з попередньо вивчених тем);*/логічна*
 - формувати вміння визначати вплив історичних подій на життя людей (на основі інформації про особливості української політичної еміграції);*/логічна, аксіологічна, хронологічна, просторова*
 - формувати вміння характеризувати історичні постаті (аналіз діяльності діячів ОУН С. Петлюри., та Уласа Самчука);*/логічна, аксіологічна, хронологічна, просторова*
 - розвивати цифрову компетентність (під час виконання завдань на онлайн платформі «LearningApps»);*/цифрова, хронологічна, аксіологічна*

Виховна:

- виховати почуття гордості за право приналежності до українського народу та його історії (на прикладі аналізу діяльності діячів С. Петлюри, Грушевського, У. Самчука);*/національно-патріотична, громадянська*
- формувати критичне мислення (під час виконання завдань, усних відповідей у процесі уроку (вправа «Акваріум», проблемні запитання);*/логічна*

- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (під час гри «Акваріум», групового обговорення складних чи незрозумілих запитань, групової роботи); */комунікативна, логічна*
- формувати в учнів позитивне ставлення до навчально-пізнавальної роботи (на основі цікавої та пізнавальної роботи на уроці по біографії С Петлюри та Уласа Самчука) */логічна, аксіологічна*
- розвивати мовленнєву компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (під час усних відповідей та обговорення проблемного запитання); */мовленнєва*
- виховувати почуття поваги до історії (на основі інформації про історії України, боротьбу її народу за свої права та територію, незламність духу кожного українця); */логічна, громадянська, аксіологічна*
- формувати вміння працювати в колективі (співпраця у колективі під час виконання завдань, зокрема вправи «Акваріум», роботи в групах); */комунікативна*

Тип уроку: комбінований урок.

Обладнання: підручник «Історія України» 10 клас О.В. Гісем, О.О. Мартинюк 2018, відео-матеріал

Основні дати:

1920—1924 рр. — існування таборів інтернованих воїнів українських армій

1926 р. — убивство С. Петлюри в Парижі

Основні терміни: «репатріація»

Основні історичні постаті: С. Петлюра, М. Грушевський, П. Скоропадський, Улас Самчук

План уроку

1. Головні осередки української політичної еміграції
2. Формування центрів еміграції
3. Основні групи української еміграції

Хід уроку

Доза час у	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки

3 хв	I. Організаційни й	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів 		комунікатив на мовленнєва
7 хв	II. Перевірка домашнього завдання		Усне опитування 1. Які українські землі були у складі Польщі в 1920-ті рр.? 2. Назвіть провідні українські політичні партії, що діяли на території Польщі. 3. Коли було створено ОУН? Хто був ідеологом інтегрального націоналізму? 4. Якою була мета правлячих кіл Другої Речі Посполитої в політиці щодо українства? 5. Які події вплинули на позицію українських партій Західної України щодо УРСР? 7. Який термін характеризує політику Румунії щодо українства? 8. Коли відбулося Татарбунарське повстання? 9. Якою була мета СРСР щодо Румунії? 10. Румунська влада сподівалася консолідувати багатонаціональне суспільство силовими засобами румунізації. Чи вважаєте ви дієвими такі методи? 11. 12. На українських землях у складі Польщі та Румунії були прихильники співпраці з правлячими режимами та прихильники безкомпромісної боротьби за національне визволення. Яка із цих течій була більш перспективною?	логічна хронологічн а аксіологічна

			13. Яку офіційну назву мало Закарпаття у складі Чехословаччини? Яким був статус цієї території? Які реформи здійснив уряд ЧСР у краї у 1920-ті рр.? Робота в групах 6. Обговоріть у групах: чому український рух був представлений кількома різними партіями, а не однією загальнонаціональною? Проблемне запитання 12. На українських землях у складі Польщі та Румунії були прихильники співпраці з правлячими режимами та прихильники безкомпромісної боротьби за національне визволення. Яка із цих течій була більш перспективною?	
3 хв	ІІІ. Мотиваційний етап	Симон Петлюра — український державний, військовий та політичний діяч, публіцист, літературний і театральний критик, а також організатор українських збройних сил.. Відеоматеріал https://www.youtube.com/watch?v=xOVhPQQM_EE&t=14s	Чому більшовики людину №1 у визвольному русі вважали найзлішим ворогом радянської України? Чи насправді Петлюра був погромником, антисемітом і бандитом? Кому була вигідна його смерть? Чи могли б ви уявити своє життя в чужій країні, якщо б вам довелося тікати не за власною волею, а через політичні події?	логічна хронологічна а просторова аксіологічна
2 хв	ІV. Актуалізаційний етап		1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи? 3. Які умови розвитку культури в даний період ?	Логічна інформаційна а мовленнєва

20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	1. Головні осередки української політичної еміграції -Головні осередки української політичної еміграції знаходилися в Парижі, Берліні, Варшаві та Празі. Першим значним центром еміграції став Відень, згодом першість перейняла Прага. інформаційна, просторова Поразка боротьби за державну незалежність України породила значну українську політичну діаспору, яка стала частиною другої хвилі української еміграції. Вона представлена діячами часів Української Центральної Ради, гетьманату П. Скоропадського, Директорії УНР, Західноукраїнської Народної Республіки інформаційна, хронологічна 2. Формування центрів еміграції • Державний центр УНР в екзилі: Рада Республіки. • Українські політичні партії та громадсько-освітньо-культурні центри в екзилі. • Українське товариство приятелів Ліги Націй. • Табори інтернованих. Президент ДЦ УНР Микола Плав'юк передає Президенту України Леоніду Кравчуку державні символи УНР. 1992 р.	Що таке політична еміграція? Назвіть головні причини української політичної еміграції у міжвоєнний період. Хто очолював уряд УНР в екзилі після 1926 року? У яких країнах були розташовані основні емігрантські центри? Які організації було створено в еміграції? Чим відрізняється політична еміграція від економічної? Які політичні погляди переважали серед українських емігрантів?	логічна логічна Аксіологічна а Логічна просторова
------------------	--	--	---	--

	<i>Уряд УНР в екзилі, або Державний центр Української Народної Республіки (ДЦ УНР) проіснував до 1992 р. Його діяльність стала символом продовження боротьби українського народу за свою національну незалежність. Представники центру всюди і за будь-яких обставин відстоювали інтереси українського народу, проводили активну політичну й дипломатичну роботу, спрямовану на упорядкування внутрішнього життя українців на чужині, виховували національну свідомість співвітчизників, координували національну, політичну, наукову, освітню та культурну діяльність українських осередків у світі. Діяльність центру була постійною акцією боротьби української еміграції, яка звертала увагу цивілізованого світу на підневільний стан українського народу в СРСР і підтримувала в співгромадян віру в перемогу й рішучість у боротьбі. У різні часи керівниками (президентами) ДЦ УНР були С. Петлюра, А. Лівчицький (двічі), С. Витвицький, І. Багрянний, М. Плав'юк. Під час роботи десятої Надзвичайної сесії УНРади правонаступницею ДЦ УНР в екзилі було визнано державу Україна й ухвалено рішення про передачу повноважень та атрибутів державної влади новообраному Президенту України.</i> Українське товариство приятелів Ліги Націй. Товариство було засноване в червні 1920 року з метою представлення інтересів українців в Лізі Націй, як органу співробітництва народів на основі міжнародного права. У червні 1922 року товариство стало членом Міжнародної унії товариств-прихильників Ліги Націй, що об'єднувала тоді представників, більш як п'ятдесяти країн. Інформаційна, хронологічна, просторова Табори інтернованих. Українські політичні партії та громадсько-освітньо-культурні центри в екзилі. 1920—1924 рр. — існування таборів інтернованих воїнів	Як ви думаєте, чи могла еміграція замінити втрачену державність? Гра кросворд https://learningapps.org/view19283848 Порівняйте діяльність УНР в екзилі та ОУН. Визначте сильні та слабкі сторони еміграційного уряду. Гра встановіть відповідність https://learningapps.org/view23095154	логічна Логічна аксіологічна Хронологічна Логічна аксіологічна Пошукова інформаційна аксіологічна Логічна комунікативна цифрова
--	--	---	---

	українських армій. У 1920 р. в Польщі існував український табір — у Тухолі, де розмістили полонених Української галицької армії (УГА). Спочатку лідери еміграції плекали надії за рахунок зовнішньої підтримки відновити українську державність. Вони намагалися зберегти організовані загони інтернованих частин українських армій. Проте після поразки Другого зимового походу ці сподівання виявилися марними. Країни Заходу не бажали здійснювати нову інтервенцію проти радянських республік. Періодичні видання: «Тризуб» (м. Париж), «Українське слово» (м. Париж) інформаційна, хронологічна, аксіологічна 3. Основні групи української еміграції Чимало зусиль для розколу української еміграції доклали дипломатія і розвідувальні органи СРСР. Українська політична еміграція розглядалася як один із головних ворогів. Так, радянській дипломатії та спецслужбам вдалося усунути з прикордонних держав значні сили української політичної еміграції, внести розкол серед провідних діячів (частина їх перейшла на радянофільські позиції), домогтися репатріації на територію УСРР великої кількості бійців Армії УНР, науковців (серед них М. Грушевський та інші), діячів українського руху в Галичині. У 1926 р. у Парижі було вбито С. Петлюру. С. Петлюра поліг від семи куль у Парижі, просто на вулиці, 25 травня 1926 р. Права преса тих років і свідки на суді багато писали й говорили про ймовірну спецоперацію московської розвідки. Проте і суд і громадськість погодилися з версією вбивці Самуїла Шварцбарда: начебто він діяв сам і прагнув помститися за єврейські погроми. Його захищав адвокат Анрі Торрес, член Компартії і консул більшовицької Росії у Франції. У результаті С. Шварцбарда виправдали. У 1945 р. про те, що він був агентом більшовицьких спецслужб,	Коли було засноване Українське товариство приятелів Ліги Націй? Витяг із спогадів Дмитра Андрієвського (політичного емігранта): <i>«Ми втратили державу, але не дух. Еміграція стала продовженням боротьби, хоч і на чужині...»</i> Питання до учнів: Які емоції передає автор? Чи можна еміграцію назвати формою продовження національної боротьби? Коли і як було вбито С.Петлюру? Яке значення С. Петлюри як історичного діяча мало для України?	хронологічна Логічна аксіологічна хронологічна
--	--	---	---

	заявив директор ЦРУ Аллен Даллес, а в 1990-х рр. про це стало відомо з архівних матеріалів, коли знайшли лист від 11 серпня 1930 р., у якому Лаврентій Берія відзначає роль Державного політичного управління (ДПУ) при НКВС у підготовці замаху на С. Петлюру. Інформаційна, хронологічна, аксіологічна Основні групи української еміграціїУ 1930-ті рр. у середовищі політичної еміграції відбувалися значні зміни. Голодомор 1932—1933 рр. в УСРР та політичні репресії остаточно розвіяли радянофільські настрої діаспори еміграції. Керівна роль у ній належала силі, яка сповідувала жорсткі антикомуністичні, націоналістичні погляди. Найбільшу активність у цьому напрямку проявляла ОУН, прагнучи очолити український національний рух. Зрештою станом на кінець 1930-х рр. сформувалися три основні групи української еміграції, які мали різні політичні орієнтири. Інформаційна, хронологічна, аксіологічна - Перша — це організації, які гуртувалися навколо ідеї відновлення Української Народної Республіки. Вони орієнтувалися на підтримку Франції, Англії, Польщі та США й сповідували демократичні цінності. Проте їхній вплив у 1930-ті рр. на еміграцію був досить обмеженим. Інформаційна, хронологічна - Друга — це прихильники П. Скоропадського, які мали деякі зв'язки у вищих ешелонах влади Німеччини. Однак їхній вплив на еміграцію був незначний, хоча вони й намагалися створити мережі своїх організацій в середовищі української діаспори США та Канади. Інформаційна, хронологічна, аксіологічна - Третя — це мережа організацій, які перебували під впливом ОУН. Саме вони в той час	Коли було знайдено лист у якому Лаврентій Берія відзначає роль Державного політичного управління (ДПУ) при НКВС у підготовці замаху на С. Петлюру? Інтерактивне завдання “Історичне доміно” Учням даються картки з подіями, датами та постатями — треба скласти їх у логічній послідовності. 1987 — Смерть Уласа Самчука в Канаді 1920 — Поразка армії УНР. Початок масової політичної еміграції 1923 — Заснування Українського Вільного Університету в Празі 1927 — Еміграція Уласа Самчука до Німеччини 1929 — Створення Організації українських націоналістів (ОУН) у Відні 1933 — Улас Самчук пише роман «Марія», присвячений Голодомору 1934 — Вихід друком роману «Марія» у Празі 1938 — Загибель Євгена Коновальця в Роттердамі	логічна Хронологічна а Логічна аксіологічна Інформаційна, хронологічна а, аксіологічна
--	--	---	--

		користувалися найбільшою підтримкою. Інформаційна, аксіологічна, хронологічна - Улас Самчук народився: 20 лютого 1905 року в селі Дермань (нині Рівненська область). Освіта: навчався у гімназії в Крем'янці, згодом — у Німеччині (Бреслау), Чехословаччині (Прага). Еміграція: після поразки визвольних змагань емігрував до Польщі, а згодом до Чехословаччини; після Другої світової війни жив у Німеччині, а з 1948 — у Канаді. Інформаційна, хронологічна, аксіологічна - Відеоматеріал https://www.youtube.com/watch?v=xO7bjchwhLs&t=26s	Хто такий Улас Самчук та що ви знаєте про нього? Групова робота «Життя в еміграції» Клас ділиться на 4 групи. Кожна група отримує міні-кейс: Група 1: Державний центр УНР в екзилі Група 2: Діяльність українських науковців у Празі Група 3: Формування та ідеологія ОУН Група 4: Українська еміграція у США та Канаді Завдання для кожної групи: Прочитати короткий текст/витяг із джерела. Визначити головні ідеї та проблеми. Представити свою інформацію іншим у вигляді 1-хвилинного виступу.	
--	--	---	---	--

5 хв	VI. Систематизація знань	Вправа. Акваріум Учитель звертається до учнів цієї групи, що знаходиться в «акваріумі». (Під час гри учасники із зовнішнього кола мають поступово замінювати учасників внутрішнього кола – це сприятиме поживленню дискусії.) 	Проблемні запитання Чи може уряд в екзилі реально впливати на ситуацію в Україні? Чи зраджують емігранти свою державу, залишаючи її в часи кризи? Чи можна вважати діяльність ОУН у міжвоєнний час легітимною політичною боротьбою?	логічна аксіологічна просторова хронологічна
3 хв	VII. Висновки	- Поразка боротьби за державну незалежність України породила значну українську політичну діаспору, яка стала частиною другої хвилі української еміграції. - Формування центрів еміграції відбувалося в декілька етапів. На території Польщі зосередились урядові установи УНР (на чолі із С. Петлюрою). У 1920 р. в Польщі існував ще один український табір — у Тухолі, де розмістили полонених Української галицької армії (УГА) - Українська політична еміграція 1920—1930-х рр. стала тим містком, який зв'язав покоління борців за незалежність України у 1917—1921 та 1940—1950-х рр.		інформаційна
1 хв	VIII. Домашнє завдання		1.Опрацювати параграф 37 2.Скласти пост у соцмережу від імені емігранта з міжвоєнної доби (#екзиль #УНР) 3.“Прочитати короткий уривок з роману «Марія» (буде надано) і підготувати 5–6 речень роздумів: Чому цей твір мав важливе значення для збереження історичної пам'яті українців на еміграції?”	логічна хронологічна аксіологічна